

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА VI — СВЕСКА II

ЗА ФЕБРУАР

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1900.

APVIL

REKONSTRUKCIJA

ARTIČKA

POČETAK BILJEŽANJA

II. IZDAVANJE 1971. GODINE

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РАЗБИЈЕНИ СУ

Разбијени су младачки снови,
Нада и вера у мрак се губе,
И живот немом затону плови,
А вечни возар помаља зубе.

Сурови разум над срцем влада,
Пред њиме оно обара стег,
На топлу душу хладноћа пада,
А црне косе осипа снег.

Сад хладно око с разбором гледа,
Здрав разум срцу казује пут,
Искуство сухо и мудрост бледа
У души сваки узеше кут.

Па ипак, рти ми, се, срце моје,
По кад кад плахо разаспеш шар,
Последње моћи прибираш своје;
Веру и наду да вратиш зар?

Затрептиш, планеш, и гласом смелим
Младости бујној покликнеш ти;
Ах, залуд зовеш, жељама врелим
Одзива нема, покојник спи!

* * *

Сред боја тако, из крви вреле,
Прострељен витез напреже моћ,
Мишице храбре мачу би хтеле,
А дух већ грли оловна ноћ!

Улцињ, Децембра 1899.

Драгутин.

И. М. СЈЕЧЕНОВА.

Из науке о човјечијем животу

(физиолошки одломци)

превео: Ј. С. Кујачић.

(Наставак.)

Кретање крви.

Да би се боље разумио процес крвотока, ја ћу да упоредим крвоносни апарат с каквим-год варошким, рецимо петроградским водопроводом. Ово ћу урадити још и зато, што су они по свом битном значењу налик један на другог, јер оба апарата имају за главну задаћу, да снабдијевају организме рањивом течношћу. Да видимо, како је удешен петроградски водопровод. У основи његовог уређења лежи веома проста мисао. Замислите, да се на неком мјесту у вароши, које је височије од кровова петроградских кућа, налази велики депозит воде. Кад би сада из овога резервуара спустили цијев до земље, па је ту превили и опет уздигли горе, то би се вода, по закону комуникационих (сједињенијех) суда, дигла уз цијев навише све дотле, док би дошла на исту висину, на којој се налази велики резервуар, другијем ријечима вода ће се попети до најгорњијех бојева од кућа. Ето та је баш мисао и остварена у петроградском водопроводу. Као што је познато, у Петрограду постоји висока зграда, на врх које се налази веома велики резервуар воде, којом се служи сва варош. Помоћу парне машине у овај резервуар непрестано притијече вода из Неве. С друге пак стране из њега се грана цијела система водопроводних цијеви, које разводе воду по петроградскијем кућама. У кућама се цијеви могу помоћу славина отворати и затворати, њима се водопровод и завршује. У вароши има још и друга система цијеви, које служе као неко продужење водопровода. Кад се домаће потребе, ради којих је вода и доведена, намире, сав се сувишак воде и сва нечистоћа сакупља у одводне цијеви. И ове се цијеви гранају и чине цијелу систему канала, који често

изливају своју садржину близу извора, из кога се добија за варош чиста вода. У таквом случају обје системе цијеви чине неки круг. По једној половини овога круга тече свјежа, потребна за употребу вода, а по другој — та иста вода, али искварена продуктима домаћег употребљавања.

Крвна система у човјека и виших животиња баш је тако и уређена. Она чини круг, који је састављен из двије системе разгранатих цијеви. Једне су од њих назначене, да разнесе по тијелу свјежу неискварену крв, а друге да сакупљају крв, која се искварила и препунила продуктима унутрашњег тјелесног домазлука. У крвној системи има и средиште, које одговара нашем воденом резервуару, — у њој најпослије имају и таки механизми, кроз које као кроз славине, излази рањива течност из крвних суда. Једина битна разлика у уређењу водопровода и крвних суда састоји се у томе, што крвна система чини потпуни круг, т. ј. што се у њој покварена течност враћа у исти резервуар, из кога се црпи свјежа крв. Незгода оваког уређења пада одмах у очи, али се она уклања тим, што у виших животиња искварена прије него што дође у резервуар свјеже течности пролази, т. ј. циједи се кроз цијелу систему ћедила (филтрација).

Из овог кратког прегледа лако се може појмити, да се наша задаћа при описивању процеса крвотока по тијелу састоји у томе, да се опише: 1) пут, по коме се крв креће како свјежа, тако и покварена крв; 2) уређење и радња справа, које покрећу и једну и другу крв и најпослије 3) да се објасне и опишу справе, које одговарају славинама водопроводнијех цијеви.

Да почнемо путем, којим се крв креће.

Путови се ови најлакше изучавају на труповима. У тој се намјери обично напуњају из срца крвни суди каквом год добро обојадисаном течношћу, која се може лако да стврдне. За то је најзгодније житко туткало, које се, кад напуни суде и истјера из њих крв, лако стврдне и тијем учини, да се најгање крвне жилице могу лако да распознају. Уштрцавање туткала или друге које течности чини се из срца, јер оно са својим дупљама представља средиште, у који се стичу сви крвни путови. Зато ће најзгодније бити, да срцем отпочнемо своје описивање.

Овај се орган налази у грудној дупљи с лијеве стране, гдје се једнијем дијелом своје предње површине додирује до задње површине предњег грудног зида. Ту се чује и срчано бјло. Срце има облик шупљег конуса са заокругљеним врхом;

оно је раздијељено једном уздужном (вертикалном) и једном попречном (хоризонталном) преградом на четири дијела. Два горња зову се предсрђима или предкоморама (десно и лијево) а два доња срчаним желудцима или коморама (десни и лијеви). На уздужној прегради нема никаквијех шупљина, она је цијела. Хоризонтална али попречна није цијела, него је прошупљена на два мјеста; то су такозване венозне или доводне шупљине, које сједињавају предсрђа с желудцима једна с једне друга с друге стране уздужне преграде. По свој садржини све су четири стране дупље једнаке, јер у сваку може да стане око 180 грама крви, међу тијем њихови зидови по својој дебљини нијесу једнаки. У лијевој половини срца они су у опће дебљи него у десној; тако су исто дебљи у желудцима него у предсрђима. Према томе су најбољи зидови у лијевом желудцу, па онда у десном желудцу, за тијем иде лијево па десно предсрђе. Венозне или доводне (доводе крв из предсрђа у желудце или из цијелог тијела у срце) шупљине имају особите заклопце, који се отварају из предсрђа у желудце, а затварају баш у супротном правцу, т. ј. из желудца у предсрђа. У почетку артерија или одводница (одводе крв из срца по свему тијелу) имају такође заклопци, који се отварају из желудца у артерије, а затварају, као и у венозним шупљинама, у супротном правцу, т. ј. из артерије желудцима.

У почетку су само двије артерије. Једна излази из лијевог желудца и зове се аорта, а друга из десног — то су плућа. Обје су у почетку јако дебеле, али се затијем гранају у цијелу систему еластичних цијеви, које се у опће зову крвним судима. И аорта и плућна артерија карактеришу се тијем, што кроз њих тече крв од срца и то неједнаком и неправилном струјом, усљед чега и постају била. У предсрђе улазе вене — у десно *горња и доња шупља вена* (*vena cava superior et v. cava inferior*), а у лијево плућне вене. Кроз њих тече крв једнаком и правилном струјом, али не од срца него срцу. Из свију ових суда једино аорта с њезиним гранама налик је на водопроводне цијеви, — она је само одређена да разноси свјежу, т. ј. пуну рање крв по свијем ткањима и органима нашега тијела. Зато се аорта и грана, чим пзађе из лијевог срчаног желудца. Сваки поједини орган нашега тијела добија од ње према својој величини тању или дебљу гранчицу, која се опет даље грана, да би крв могла доћи до сваког дјелића дотичног органа или ткања. Ако се н. пр. какав орган налази близу срца, то је грана, која иде њему од главног дебла, кратка и брзо се распада на

танке и сићушне гранчице (ово се обично дешава кад већ дебља грана уђе дубље у дотични орган); иначе су други суди обично доста дугачки). Али и у једном и у другом случају крајеви су једнаки, јер артерије при свом гранању тако јако танчају, да се ненаоружаним оком не могу видјети и најпослије прелазе у веома танку мрежицу, оплетену од танких судића, који се могу опазити тек помоћу јаког микроскопског увеличавања. То су тако звани *капиларни или власасти* (длаколики) *суди*, — то је мјесто, гдје крв долази у најтјешњи додир с елементима ткања и органа. Како је честа ова мрежа, најбоље се види на кожи: ако је убодемо макар на ком мјесту иглом или шпиром, из ранице ће одма писнути крв; другијем ријечима тако су чести крвни капилари, да врх од игле не може ући међу њих а да их не повриједи.

У сваком органу, у сваком дијелу нашега тијела капиларна мрежа веже, т. ј. сједињава с једне стране одводну, а с друге доводну систему крвних судова (артерије и вене). Према томе она постаје из артерије и прелази непосредно у вене. Да би се капиларна мрежа прелила у вене, она постаје све мања, јер се танки капилари мало по мало сједињавају у крупније судиће и најпослије прелазе у нову систему цијеви, које купе и доводе искварену крв из цијелог тијела у срце, — ето то су вене или доводнице. Тање се доводнице мало по мало спајају у дебље, док се најпослије из њих не начине двије веома дебеле цијеви, о којим је било мало прије говора; то су двије шупље вене, које излијевају искварену крв у десно предсрђе. Као што се види, и вене чине разгранату систему цијеви, само што се одликују тим, што имају два главна стабла, а не једно, као артерије. Горња главна доводница (горња шупља вена) скупља и доводи крв, коју разносе артерије по горњем дијелу тијела (глави, врату и рукама), а доња доводи у срце крв из доњег дијела тијела, т. ј. тупа и нога. Систему артерија признали смо еквивалентном водопроводним цијевима; за вене можемо рећи, да одговарају системи водоодводних канала, а с капиларном мрежом немамо шта тако згодно да упоредимо из системе водопроводнијех цијеви. У неколико можемо је упоредити са славинама, кроз које излази из доводних цијеви вода за домаћу употребу. И збиља, њежна и прегуста мрежа капилара — то су славине, то су мјеста, гдје се крв употребљује на унутрашњи тјелесни домазлук и ако у видовима капиларних судова нема никаквих шупљина, које би одговарале крајевима, т. ј. славинама водопроводних цијеви.

Описанијем путем, који се зове великим крвотоком, крв тече сав живот од лијевог срчаног желудца у десно предсрђе. Овдје се она не зауставља. него улази кроз десну доводну (венозну) шупљину удесни желудац, а отуда у систему плућне артерије. Ова се исто тако грана као и аорта, али само у плућном ткиву, гдје најприје прелази у мрежу капиларнијех суда, па онда у тако зване плућне вене, које улазе у лијево предсрђе. Пут, којим тече крв из десног желудца лијевог предсрђу, зове се *малим крвотоком*. као што се види, крв улази из лијевог предсрђа у лијеви срчани желудац, а одавде иде у аоту. Према томе су оба крвотока т. ј. и велико и мали сједињени и чине један опћи круг, по коме тече крв сав живот. А то ево како бива: крв иде из лијевог желудца по одводној системи (артерије) па крв капиларе или власасте суде цијелог тијела улази у доводну систему (вене), а одатле у десно предсрђе и десни желудац; из десног срчаног желудца она иде плућнијем артеријама кроз плућно ткиво у плућне вене, а из њих у лијево предсрђе и лијеви желудац. Ето то је потпуни круготок крви по тијелу. За вријеме цијелог свога круготока крв се измјењује овако: по одводницама (артеријама) она тече чиста и свјежа и *угодна је за храњење* тијела; у капиларима се она квари и *прима врло тамну боју*, која је и карактерна за венозну крв. У *таком облику пролази* крв кроз десно предсрђе у десни срчани желудац. Одавде се она *прогони* у плућа, гдје се чисти и откуда очишћена и наново обучена у свјежу црвену боју пролази кроз плућне вене и лијево предсрђе у лијеви желудац.

А сад да проговоримо коју о механизму, што гони крв. Главни је покретач крви срце с његовим властичним дупљама.

Још сам у уводу рекао, да су мишићи (месо) главни покретач цијелог нашег тијела. Мишићно је ткиво изаткано из веома танких кончића, који могу да се скраћују под утјецајем нервне системе. Према томе се и мишићи, као скуп (снопић) из скратљивих кончића, могу скупљати и растезати, т. ј. они су еластични. Тако на пр. узми снопић мишићног ткива, растегни га, па кад га пуштиш, видјећеш, да ће се он опет скратити до прве своје величине, т. ј. оба ће се слободна краја његова приближити један другоме по правој уздужној линији, т. ј. снопић ће се скупити. Или ако имамо из мишићних снопића круг или прстен, па ако се почну мишићи да скраћују, то ће резултатом такога скраћивања бити то, да ће се умањити шупљина мишићног прстена; чак, ако прстен није велик,

т. ј. ако су мишићни снопићи кратки, шупљина прстена може сасвијем да се уништи. Зидови су срчанијех дупља баш и израђени из оваких мишићних прстенова, који су набити један на други у разним правцима, баш као оно конци на смотаном клупку пређе. Мишићна влакна, из којих су израђени зидови предсрђа (предкомора), чине једну опћу систему (т. ј. влакна прелазе из једног предсрђа у друго), која ни мало не зависи од влакна у срчанијем желудцима. Осим тога мишићни прстенови у предсрђима леже већином у попречном правцу, т. ј. они пресијецају уздужну срчану осовину под правим углом. И у желудцима влакна чине једну опћу систему само с том разликом, што су прстенови овдје много замршенији него у предсрђима. Важно је још да споменемо, како се најглавније излазне тачке свијех прстенова налазе око доводних (венозних) шупљина, што сједињавају предсрђе с желудцима (коморама).

Скупљање (скраћивање) тек што описаних мишићних влакна, из којих су изаткани срчани зидови и проузрокује с једне стране била (куцање срца), а с друге — служи главним узроком, од кога зависи кретање крви.

Да би описали, каквијем редом бива скраћивање разних срчаних дјелова, треба да замислимо срце један тренутак у потпуном миру. Такав тренутак, па ма како да је мали, постоји и зове се *паузом срца*. После је паузе почињу да се скраћују у једно исто вријеме оба предсрђа, која су то доба пуна крви. Скраћивање почиње од мјеста, гдје улазе у предсрђа вене, па се одатле *полако* спушта ва ниже срчанијем желудцима (коморама). За све то вријеме желудци потпуно мирују и почињу да се скраћују, чим је престало скраћивање (скупљање или стезање) у предсрђима (предкоморама). Док се желудци скраћују (скупљају), — они се скупљају цијелом масом у један пут, — предсрђа мирују. Пошто се сврши скупљање у желудцима, предсрђа мирују још један тренутак: то и јест пауза срца, и за то вријеме сви се срчани дјелови налазе у лабавом стању, т. ј. срце се одмара. За тијем се опет понавља исти ред кретања, почињући од скупљања предсрђа. У такоме се реду срчано скупљање непрекидно продужује сав живот и понавља се без измјенице 70—80 пута у једној минути (у одраслог човјека).

(Н а с т а в и ћ е с е.)

„МИЋУНОВИЋ И ЗБОРИ И ТВОРИ“ *)

СЛИКА ИЗ ЦРНОГОРСКОГ ЖИВОТА.

Написао: **Ризмарк Вигњицки.**

Посвећено Велџу Радојевићу — Херцег-Нови.

II.

Године 1701 турски свечани дан Џемазијул-ахир бјеше се десио у половини мјесеца децембра. Дан је био шњеговит. Снијег је падао цијелог дана олако, како га умије сами Бог давати. При том је сјевер тако поамно звиждао, да снијегу дао није ни падати мирно, него га носио час тамо, час амо. — Чисто га је мучио. А он онако гибак, па се тек увија, као ластавица.

Овакво вријеме и бјеше узрок, те се варош Подгорица цијелог дана никако не отвара. Свак је сједио при затвореним вратима и веселио се. Никог нијеси могао виђети улицом. Само се пси завитлали, па крстаре тамо амо по сњежаној вијавици. Њима као да је баш најповољније ово вријеме. Морача је страшно бучала од силне наводње. Силовито је јурила крајем градскијех бедема, носећи собом дрвље и камење.

Већ бјеше то пао акшам на долину... и снијег преста. Мјесто њега проли се страшна киша. Југ се бјеше силно надуо, да је кишу нагонио и заплускивао у велико по кућа. За тим се мало утишао и киша прекиде. И над цијелом Подгорицом наста нека тишина. Само се у конаку Тахир-паше подгоричког зачу неки повећи жагор од слуга и укућана. Сам Тахир-паша изађе из своје одаје, да види шта је.

— Какав узбун бива доље, Мујо? — запита слугу.

— Покраде се кућа!.. одговори усплахирено своје господару.

— Је ли лопов ухваћен?

— Јест!

*) Овај прилог служи као допуна онога, који је, као цјелина, изашао у свесци за Јун мјесец 1897 год. — Ур.

— Доведи-дер амо! — Мујо отрчанив степенице. Паша очекиваше.

— Ха, па влахиња лопов. Нудер! — Пред пашом стајаше женско чељаде у пола издрпаним хаљинама црногорским, босо и покисло. Блиједо у лицу као крпа. Од јаке зиме дркташе.

— Одакле родом, лоповска кћери? осјече се паша.

— Ја с...а...м... цвокоћаху јој усне и зуби; спушти се к земљи.

— Донеси дер ватре! рече паша Суљу. Слуге прискочише, исправише је, огријаше и освијестише. Она исправи главу, погледа око себе, па опет саже главу и заћута. Паша је само посматраше. Слуге се узврполиле, па је грију. Она се прибра.

Дакле, окле би? — рече паша гордељиво.

Она се исправи, раскри лице од прслих крпетина и несталним корацама упути се к паши, па некако жалостиво сагну се пред његове ноге.

— Ја са...м.. Це...ева... гушаше се у сузама, јецајући.

Паша се трже; слуге скочише, па је одмаконише.

— Шта је, данум! — говори дакле, — ко си и окле?!

— Ја сам твоја... несрећна.. Цеваира! рече испрекидано.

Паша се зачуди. На његовом челу набраше се многе боре.

По очима могао си виђети, да се одма нечега грозног сјети, од чега се цијело његово тијело стресе. Рука му и неотице пријеђе преко чела. Поглед му се заустави на блиједу слику његове кћере, несрећне Цеваире. По његовом лицу могао си познати, да се мучи, као да би хтио, да се нечега сјети, ал никако не може. Он је хтио, да познаде своју милу и драгу кћер. Ал' дуге године, од како не бјеше долазила из Спужа; патње и невоље од потуцања по кршноме Велестову, па онај мучни дан, по ком бјеше путовала од Спужа до Подгорице, гола боса и јадна; па она жалост, материнска жалост, — све ово не даваше, чињаше велики јаз и провалију, да паша познаде своју рођену крв. И једва, једва упознаде, ал' тек блиједу слику своје кћере. Тахир-паша бјеше и онако доста тужан и несрећан, а ово му бјеше смргни ударац.

Пошто се и он и она прибраше, Цеваира му све исприча. Докле је паша слушао патње и невоље и црн удес своје старије кћере, дотле његова млађа, Гонца, забринута сједијаше на миндерлук свога кавеза. На узбун и грају слуга, дигла се и на прозору ослушкивала шта се даље догађа. Чувши, да су слуге уватиле лопова, повуче се натраг и нешто се забрину. Она немаше још пуних 14 година, а већ бјеше својом љепотом

надмашила сваку подгоричанку. Ђевојче пуно и једро као диња. Вита, танка, висока као јела. Глава овална, коса бујна и малко жућкаста. Нос, усне, зуби — све дивно и красно. Лице бијело као снџег, а све ово падаше у сјенци и не бјеше такмаца њеним дивним и црним очима, који исто ка' два града цароваху испод лијепих и правилно савитих трепавица. Поглед јој племенит, мелеман, благ, да не мож' од њег ока одвојити. Чисто ти се чини, к'о да ће да те претопи у неку милину, којој ни сам не знаш краја ни кисмета. — Сва већ Подго-рица говораше о њеној љепоти.

— Из њених мисли трже је лупа врата, на која се указа њен отац, а за њим Џеваира.

— Ко је то, бабо? запита Гонца, мало немирно.

— Твоја сестра!

— Ух, јараби, није моја ни да' Бог!

— Јест, душо твоја, несрећна Џеваира!

И оне се двије загрлише, тако слатко и дирљиво, како се само сестре грле, а још које немају мајке. За браћу нијесу никад знале. Оне двије бјеху остарелом паши сва утјеха и нада, све што вољаше.

Дан је освануо диван. Снџега није било. Растопио га силни југ. Џеваира је свуче ноћ преспавала ко заклона. Два три пута дубоко је уздахнула на свет мирно спавала.

Гонца се лагано дигла, да је не пробуди. Сунце је оскочило, а Џеваира се бјеше растрезвила. Гонца је поче запиткивати о њеној црној судбини. Она јој је причала жалосно и јадовито, право и истинито.

— Како ти је било код Вука? запита ће је Гонца, кад јој причаше о њему.

— Лијепо, поштено, као код тебе!

— Зар? Ја сам слушала, да су Црногорци дивљи!

— Како који. Он бјеше племените душе. — Кућић.

— Бјеше ли ружан!

— Јок, згодан као вила!

— У! јараби! — Џеваира не могаше више причати. Лице јој бјеше зелено; очи упале, поглед јој блудијаше на све стране.

Робац је бјеше стискао за грло. И изнеможе... Издахну...

Ш.

Ибрахим-паша се је ужасно мучио. Као што се кључала вода витла и стење, сурвајући се у провалију, тако је у њего-

вој глави витлала се страшна мисао — мисао освете. Разни планови ројили су му се по глави, ал' му се ниједан не чињаше поуздан. „Да дигнем чету?“ — Куд бих се с њом преко толико крвничких села. Село селу и њему би глас допао.“ Тако размишљаше шетајући преко своје куле. И тако брижан и карли заустави се на пенџеру, који бјеше са сјеверне стране; испред њега мирна ријека тецијаше. Он се наже преко прозора и посматраше зелено-плаву воду. Куда тече, и шта је задатак овој води? — Кад ће она доспјети к својој циљу — питаше се паша. Она ће мирно тећи овако и до сињег мора доћи; онда је доспјела врх свога путовања!“ — Е дако и моје мисли дођу до врхунца. Онда се одмаче од прозора и живо корачаше по чардаку. Заустави се и опет поче да мисли. Па тек онда упути се право низ чардак, а за њим се придружи његов слуга Суљо. Није много прошло, а већ бјеху на врх Спунске главице. Поглед је диван на све стране. Паша се осјети као да дахну неком новом милином. Мисли му бјеху ведрије. Погледа доле на свој чардак. И пред очима му се створи блиједа глава бана Милоњића, па онда два трупа, двије зенице очију својих, па овда, онда његова Цеваира, гдје туче боса и гола дрвље и камење.

Груди му се страшно надуше, срце живље закуца и не-свјесно му се оте преко уста: „Ма главе ме стало, морам се осветити!“

И паша се окрену око себе. Поглед му летијаше на сваку страну. Ни сам не знаваше шта гледа. Не занимаше га ништа.

Пипере је све прегледао, па и Мартиниће. Од гдје — којег погледа породипе се неке слике и успомене, којег само сјећаху ужасна покоља. Он познаваше свакојег Мартинића, Пипера и околна села и племена. Како не би познавао своје заклете дин душмане, са којима се толико клао и крвио.

На једанпут му се заустави поглед на малено село Баван; које у својој средини имађаше само неколико лијепих и високих кула. Оне бјеху својина браства К., које бројаше неколико мушких глава. Браство јако и особено, које се одликоваше од других браства својом ненаситимошћу и похлепом за оним што ћемо даље виђети. Особито се тијем одликоваше Раде К. Њега паша добро познаваше. Како неће, кад је од њег добио толико и толико блага, да га и самог њега бјеше стид од својих неспрских дјела. На пашином лицу могаше се примјетити неки знак утјехе, неке веселости, па ће викнути слугу, који иза њега стојаше као киц, очекујући глас свога газде.

Слуга се примаче; ућутао се рек' би не дише.

— Ти знаш гдје је Баван? Ене оно онамо!

— Знам, господару!

— Довече, по акшаму, да си у њем!

— Пеки, господару!

— Нек дође с тобом Раде!

— Хоће господару!

— Сад ајдмо доље! — Пред кућом очекиваше их слуга Тахир-пашин, који му предаде писмо. Паша га прочита.

— То је већ моја прва брига!

— Ти знаш, честити пашо!

— Ја ћу се постарати; смћћ га нећу, живог ћу га послат' моме пријатељу; а не треба да ми зарати!

По овием ријечима пашинијем јасно се види, шта му је његов таст, паша подгорички, писао. Слуга пође, а Ибрахим-паша уђе у магазу. За њим Суљо носаше пуну врећу.

— Виђи, шта има све ту! — Суљо поче вадити.

— Ево један чохајли капот, једне токе све од суве срме, један чифт малијех пушакâ у свилене гајтане и још неке стварчице.

— То повеси и нек дође.

Паша је немирно очекивао. Није дуго било, обојица се вратише. Паша сједијаше. Над уљеве Раде, весело се диже.

— Добар вече!

— Добра ти вазда, пријатељу Раде! и учиње му до себе.

— Што си поручиво за ме, честити пашо!?!

— Вала, бива, вазда ми се је мило с таквим пријатељем виђети! рече паша, осмјехујући се и тапшући га по рамену. Суљо трчи тамо, амо, доносећи разна јела и пића.

Разговарали су се о којечем, па ће најпосље папа:

— Ти знаш, пријатељу, шта учиње од мене хајдук Ми-ћуновић!

— Чуо сам!

— Па те дозвох, да ме карли развеселиш!

— Алах, нек ти је у помоћи!

— И да те запитам још нешто!

— Да чујем, пашо!

— За савјет, како да се осветим диндушману?

— Ја нијесам гледâ, да се луђи пита за савјет!

— Не тако, Раде, твоја је памет на далеко чувена!

У томе дође Суљо, носећи један фини, седефли џевердар. и још нешто у лијевој руци и предаде га паши.

Раду синуше очи.

— У знак вишег пријатељства ево прими овај цевердар, и ово мало за трошак у меани. — Раде пружи руку, у којој звекнуше мецидије, а цевердан објеси.

— Досле је твоја брига била, а одсле моја! Збогом!

Раде изађе и изгуби се у густој помрчини. Паша се диже и осјети неку лакоћу, осјети, како му као сињи камен паде секлет (брига) с његове душе.

И шетајући тамо, — амо, неколика пута на пола гласно повтори: „Хаир јолс'н!“ (срећно).

IV.

Једне вечери око месних поклада сједијаше Вук Мићуновић сâм пред кућом. Његов брат Андрија бјеше пошао за стоком. Његов поглед бјеше дубок, као и његове мисли. Мислио је племенито и узвишено. Мислио је о истребљењу потурица, које се бјеху оснажиле и угњијездиле у срце Црне Горе. Па је разабирало о ономе, о чему му бјеше Владика Данило потоњи пут рекао. Он бјеше десна рука Владичина. Трудио се да му буде и десна и лијева.

Мудар је то био муж; Гразборит и бистар, како се је само могао у то вријеме родити. За то он често иђаше и стајаше на Цетиње код свога господара, који га вољаше као себе. Његове мисли побрка танки, женски глас, који му доприје с лијеве стране. Он се обрну и угледа неповнато женско лице, које га доста учтиво запита:

— Које је кућа Вука Мићуновића?

— То ето ту! рече Вук. Жена се примаче; пољуби га у руку и малко се поизмаче.

— А окле си, жива била?

— Ја из Бјелопавлића!

— Из Бјелопавлића?

— Да, и то из Бавана!

— А познајеш ли Рада К?

— Баш ме је он и к теби послао!

— А што, жива била?

— Бог му је дао једну мушицу мушку. Жели, да му је ти крстиш, па ти поручио!

— Нек му је жива! Вук извади кумбуру и опали.

Како неће — њему је Раде врсни пријатељ. Колика је пута помоћу његовом упадао у крвави Спуж и из њега изводио

плијен. А шта ли је с њим појео соли и леба, то не би у један кошар стало. Вјерни такви пријатељ мио као брат Од прије су се људи боље и вољели; а то је опет имало свој значај. По вечери ево ти село да сједи. Андрија бјеше доћерао браве и разумио. Остали тако гдје дознадоше. Пошто чељад поспаше и млађи пођоше, приостаде Вук Мандушић, Вук Мрваљевић, Симон Дајичић и други.

— Ја не бих тамо крочио! рече Мандушић.

— Ни ја, да се питам! додаде Андрија.

— Ни ја, ни ја! рече Мрваљевић и Дајичић, у један глас.

— Али, људи, велика је то работа, кад се човјек зове на кумство!

— Али, Вуче, ту и још нешто има! претече га Мандушић.

— Једном, кад бјех код Владике, зађели се нешто баш за кумовање. Рече Владика: кад чојак чојка зове на кумство, у што се год нађе, у ономе — вели — треба да трчи; да не буде макар једну ногу обуо, треба тако да поита.

— Е, мој Вуче, ми то знамо, но знаш ли ти шта си лани учинио у његовом комшилуку! прилода Дајичић.

— И ја сам му тако зборио — додаде Андрија — Паша није оно још заборавио, па се може свашто догодити.

Сви га преговараше и молише, али за бадава. Он оста при своме. И рано, прије зоре, могао си га виђети, гдје бјеше пребачио своју сингавицу преко рамена, а испод њега провириваше његов вјерни цевердан; у појас му двије кумбурлије, а ођевен како се само могло љепше, да га дивота бјеше виђети. Шаљ црвени свезао око главе, перчин му пао низ рамена, а токе му теке позвекују. И ето га равним Велестовом, а одатле низ Једноше и рано сађе код свога пријатеља и тобожњег кума. Раде га дочека како се је најбоље могло. Пили су, јели су до миле воље. Истина, Вук је примијетио, да Радове жене нема у кући, али није могао позвати никаквог знака, да има новорођеног дјетета, но опет Вук не сумњаше. Није му могло никако доћи у глави, да би га његов кум преварио на кумство. Јок, то он није вјеровало. Вјера је била у њега јака.

Било је око поноћи, јер бјеху у велико кокоти зацјевали, кад се зачу, и то врло јасно, топот коњских копита око куће Радове. Вук и опет не предосјеђаше ништа.

— Путници, промисли. На једанпут топот преста. Не чујаше се ништа. Врата се отворише. Вук се тек тада увјери. Соба се брзо напуни Турака. Вук мирно очекиваше оно, што је сљедовало. И Турци га свезаше. Он се ни најмање не бра-

њаше. Само баца два три мрка погледа на свога тобожњегу кума, који их разумје.

Раде се застиђе од свога недјела. Чисто се кајаше. Доцкан бјеше.

Турци учињеше своје. Одведоше Вука пут крвава Спужа. Већ се бјеше разуменило, кад су наступили код Дердемезе. Одједанпут разнесе се — као муња — глас по Спужу, „Вџе Вука Мићуновића!“ што се већ унапријед знало. Свак је изишао да га види, да види тог див-јунака, а њихова крвног душманина. Улицама се није могло разминуту од силног народа. Вук је ишао ладнокрвно, бацајући свој ватрени поглед на окупљену свјетину. На његовом лицу могла се је примјетити нека мирноћа. Са сваке стране чујаху се разни узвици: „Згодан ли је!“ — Јунак ли је!“ И саме буле, провирујући кроз демирлуке, довикиваху једна другој:

„Машала! јара би! — оно је јунак!“

Међутим прођоше и преко прошлог моста. Овђе ријека Зета чини у мал те не круг. На самој обали пење се чардак-кула Ибрахим-пашина. Он бјеше изашао. Кад опази ону поворку преко моста, дозва Суља и рече му нешто, што се не могаше јасно чути. То се могло дознати по његовом дјелу, јер Суљо не траја дуго, а изнесе тешки оков, су чим ће частити новодошлог госта.

Паша није могао дочекати мирно свога крвника. Он није хтио, да га изведу преда њ', јер како би се уздржао, а да га не части онако, како се само крвни непријатељи чашћавају. А ово већ није смио учињети од свог таста Тахир-паше. Он му је поручио, да му га живог пошље, да сџм папа измисли, каквом ће га смрћу уморити. За то се Ибрахим-паша и склони у своју одају. Турци дођоше пред авлијом пашином, гдје нађоше Суља са гвожђима. И Суљо је одма приступио раду, — Окова Вука. Свијет се разиђе с негодовањем, јер сваки очекиваше како ли ће га погубити. — — —

Рано у јутро одведоше Вука у Подгорицу, гдје га још виши триумф очекиваше, у толико већи, што свијета бјеше више. Сва је Подгорица изашла, да види тога оглашеног јунака. Ал и овђе га очекиваше исти дочек као и у Спужу: ледна тамница и ништа више. А кроз сокаке забруја телал: да сви постарији Турци, бегови и јузбаше сјутра дођу паши на диван!...

Свршиће се.

Ц Р Н О Г О Р К А.

Пише Н. Ђ. Иванковић.

(Н а с т а в а к.)

Али вама ко се може
Одужити, Црногорке?

.....

„Балк. Цар.“ Никола I.

И она је од добре и јуначке куће, а дошла у оглашену и јуначку кућу — нашла слика прилику.

Имања доста у земљи и у стоци; — посла доста, а свекрва стара, те не може свуђе да прискочи, једва да што прихвати, да козе и овце омузе. Још у почетку имала је пуне руке посла. Када би дошла са поља, онда удри крпи, направљај опанке за свекра и мужа. Вриједна као пчела. Сви је у кући завољели — завољела је и свекрва — а то није баш тако лако. — Старе су жене обично муанате, пргаве, уједљиве до зла Бога, те им нико лако угодити не може.

С њим живљаше добро, онако по црногорски; он само говораше колико је потребито за домазлук. Кућа пространа, али само на једно одјељење — кужина, да могу стати сто друга, служи и за дочек и за собу од спавања.

У десни угао пространо огњиште, више њега гвоздене комостре или вериге, за које се вјеша велики котао за качамак. По зидовима висе: сита, решета, ибрици, тикве, наџве и вагани; на полици: судови сваковрсни, боцуни, ћикаре за кафу. На једној страни велики одар — ту спавају свекар и свекрва, а близу малог прозора други одар за њих. Више одрова оружје: дуга пушка, јатаган и по двије мале пушке. Даље видиш разређене: кашуне за мрс, брашно, сланину, сандуци за сушење меса, ишаране скриње за руво, неколико столића трножних, једна трножна наслоњача, двије мале трножне трпезе, у ћошку два барела за воду, једна стужина и велика каца, о петру двије суве пршуте, један сноп кобасица, у гуку повезано сало, у зидовима неколико пањеге — то је све.

Али и ако је то све скромно, просто и сиромашно, поглавито за оне, који су се научили да гледају: тремо-е, млетачка огледала, скупоцјене слике, фине ћилимове — опет је све чисто, а дочек је у таквој кући тако пријатан, тако примамљив, да само овдје осјећа човјек као да је дома.

Распоред куће не да им да буду на само много. Треба се богме устезати. Пред оцем и мајком стид га је да загрли жену своју; њу још више да се изусти пред свекром и свекрвом — нема ту дакле узајамне шале, задиркивања, кихотања, ћерања и утркивања кроз кућу, миловања и онога што се у свијету сматра за срећу барем за прва два, три медена мјесеца.

Ту влада поштовање, право поштовање. Он поштује њу, што је од доброга рода, што му је вриједна, а љуби је више с тога, што се с њом породу нада, но што му је садружница живота.

Она га поштује што је од јуначке и познате куће, што је човјек у правој смислу. Љуби га, али га неће лако назвати именом, но само рећи ће: „Он“ као што и он збори: „Она, ње, њу, с њом.“

Он је љуби — онако по црногорски. Често се деси у вече, да су свекар и свекрва часком изашли пред кућом, а она чучнула покрај огњишта, на плува у ватру. Он пуши, шета доље горе по пространој кућини; од једног стана, баца поглед пут врати, види да нема никога, па једним скоком дође до ње — загрли је и цмокне је у оба обраба, затим лутече пред кућом, као да се стици и каје, што је учинио нешто ђетињасто. Он, човјек и јунак.

Сваки јој је дан исти. сваки тече мирно и једнако, понавља се истим током од јутра до вечера, од вечера до јутра као сат. Само се два пута промијенила у прве 6 мјесеци. Прво, кад су јој мајка и брат дошли у „походе“, другом кад је она отишла њима у „арвие“. Како им се зарадовала, највише брату, јер Црногорка врху свега љуби брата свога, као очи у глави; она се њиме куне. Муж јој је мио, али још више брат; погине ли јој брат, она за њим кука и нариче, косу чупа, и гребла се од прије тако по лицу, да јој се траг ноката виђаше по неколико мјесеци — сада је то забрањено.

Муж се може замијенити мужем, али брат не:

„Нема дана без очњег вида,
 „Нити љета без Ђурђевог данка,
 „А ни брата што не роди мајка:
 „Село прођох до три драга нађох;
 „Свијет прођох, а брата не нађох...“

Кад у пољу није било рада, често је ходила на пазаре, носећи на продају: сира, скорупа, сувога меса, вуне, пилића, јаја, како је што чему земан.

По некад би је он пратио, али ријетко би се и путем разговарали. Он бацио дугу пушку преко рамена, па је држи десном за кајиш, а лијевом за грлић — лако без икаквог другог терета корача; она за њим на једво 5—6 корака, оптерећена, али не беспослена, но чарапом у руке, иде и плете. Када стигну на пазар, разиђу се. Он по пазару, да се види „с' љуђ'ма“ па затим у крчму на чашицу ракије, да се мало посједи и по која прозбори — али прије но што су се растали, он јој је казао, да ће га наћи код Н... или М... да ће је ту чекати. Њему није до ње, да је тобож прати, но до тога, што му се: „није требало ситнога новца (а ни крушнога да фавољег) па је чека, да му донесе, те да плати што је с „љуђ'ма“ попио!

Продала је све, како се најбоље могло; нека је роба била на цијени, друга у безцјење отишла, јер је било доста. Купила за грош дограма (дувана) за њега, нашла га је, дала му је вас новац; он платио 2 гроша „конта“ (рачуна) што је с' љуђ'ма попио, па се кући кренули.*)

*) Овај рад овдје прерикамо, јер га писац није потпуно обрадио и довршио. — Ур.

NACIONALNA

BIJELIĆA

CRNE GORE

ЂURĐE

CRNOJEVIĆ

ИЗ ПЈЕСАМА „КРАЈ ОГЊИШТА.“

А л б у м.

Кад год узмем књигу ову
И преврћем лиске њене,
Стотину се успомена
Мојом душом тихо крене.

Та на свакој њеној страни
Сретају ме знана лица:
Пријатељи и другари
Од десетак годинаца.

Мила ми је књига ова,
Драге су ми њене стране;
Свако лице — спомен живи,
У прошле ме враћа дане.

... Дани, дани, слатки дани,
У којима с' љубав стапа!
У којима душа млада
Пријатељства радо склапа.

У којима с' вјером куне
Пред олтаром идеала,
А послѣ клетва тоне
Сред туђинских гдје-год вала.

У којима под облаке
Подиже нас крило лако;
У којима с' много лаже,
У којима ј' пјесник свако!

... Погле ово лице мило
Идеално л'јепа лика —
То се лице претворило
У бездушна — каматника!

Ево опет једног лика,
Бл'једо момче — сјећам га се.
Том врлине и дан данас
К'о човјеку душу кресе.

Ево треће, ... а мој Вељко,
Ти си много обећав'о;
Ал' земља ти уска бјеше,
Водио си небо плаво.

СРНОЈЕВИЋ
Ниси самац, погле нѣза,
Што везује коло кобно,
Слике моје, слике тужне,
Пријатеља коло — гробно.

И све тако, лист за листом,
Друг до друга, лик до лика,
Родољуба, врле браће,
Немариша — одметника.

... Ал' ја волим књигу ову,
Утјешим се често њоме.
Листајући њене стране
Цио св'јет је преда мноме.

Ст. Бешевић — Петров.

Ј А Ђ У У М Р ' Ј Е Т . . .

Ја ћу умр'јети: када цвјета цв'јеће,
 Кад пупољак до пупољка клија,
 Кад славуја бруји пјесма тија —
Нико мене пожалити неће!...

Ја ћу умр'јети: када ластва креће
 Живом пјесмом из далека краја
 Пут мојега мила завичаја —
Нико мене пожалити неће!...

Ја ћу умр'јети: кад челица сл'јеће,
 Да јој поток вјечне тајне збори;
 Кад у гори пјесма се захори —
Нико мене пожалити неће!...

Зором раном мене ће прољеће
 Са огњишта искре погасити;
 Ангел с неба јасну зв'језду скрити —
Нико мене пожалити неће!...

Но ти, *мајко,* нежно ме заклони
 У том часу вјечнога расстанка;
 Нек' св'јет не зна како сам га плака',
Каква душа горке сузе рони....

Нико Ст. Љубиша.

С У М Њ А .

Дрхти поноћ... изумире муком,
 Као уздах дјевојачких груди;
 А к'о суза у суморну оку —
 Црна слика кроз црнину блуди...

Црне мисли црну слику воде,
 Што пакао у грудима гаји:
 Да отрује срећу на олтару,
 Што у срцу младе неве сјаји...

То је сумње оснажено крило,
 Мило чедо адског господара;
 Отров сије... и на груди сл'јеће,
 Гдје је небо свог излило дара...

Дрзну срце... прободе га махом —
 Сасу капље отроване чини — —
 Злобно лице превуче се см'јехом
 И нестаде у мраку и тмини. -

... Јекну небо подкопане среће —
 Олтар паде... пренуше путири...
 У храму се погасише св'јеће —
 А у аду јекнуше кондири...

Бос. Петровац.

Богдан—Крајишник.

Љ У Б А В Н И Ф И Н И К С .

NACIONALNA

Из гњијезда рајског, из слаткога сана,
 Финикс вјечно млади, весело се пробуди;
 Процвјета му младост к'о Ртицањска страна,
 И из гњијезда прну у топлину груди.
 Окропљено росом с лазурнога виса
 Цв'јеће срцу пружа с долина едема,
 Из бајнога посе чудесног мириса,
 У несв'јест да пане, да слатко задр'јема.
 У својему лету успаваних груди
 Васкршаје љубав и крилима маха;
 Притајени огањ пуна страсти буди,
 Што је скривен био под копреном праха.
 Упокојен Финикс, к'о светиња бл'једа,
 Из сна се на празник обновљења трже,
 Ношен струјом страсти у гњијездо с'једа,
 Да на огњу опет крила му се спрже.

Грахово.

Радомир Кривокапић.

П О Д П Р О З О Р О М .

Сумрак пао, мјесец сија,
 Небом трепти звјезда рој —
 Тиха ноћца слатко прија,
 А ја чекам поглед твој.

Срце моје огњем гори,
 Врела крвца чежњом ври...
 Уз прозор се поглед мори,
 О, изиди, мила, ти...

Тишина је — никог нема,
 Сјај небески сипље мир,
 Срце моје рај ти спрема
 И љубави слатки вир...

Оно само тебе тражи,
 И нада се сваку ноћ:
 Да на твоје падне дражи,
 Чија ће га спржит' моћ...

О, изиди... све те чека:
 Мјесец, ноћца, звјезда сјај,
 Росно цвјеће, трава мека
 И мој топли загрљај!...

Новица Ј. Николић.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

У ЈАКОВ НАСЛЕДНИК.

Написала Милка Гргурова.

(Свршетак.)

Тако је то трајало шест година. У течају тих шест година продавали су они једну по једну кућу, док најпоследне не дође ред и на последњу, у којој су становали и која је већ била презадужена. Са ужасом гледали су обоје своју пропаст, једно другом су пребацивали, како су без рачуна трошили. Син је своју матер најгорим именом називао, а мати је морала ћутати, јер га је тако лепо васпитала. Драгиша се одаде још више развратном животу. Картао се и опијао, док најпоследне не пропаде сасвим, те умре у највећој сиротињи.

— Павле се и ту показа као племенит човек, даде Анђе-
лији месечно издржавање, да не мора под старост своју про-
сити.

Како је радила, онако је и проша ЈЕВИЋ

А шта је за то време Љубиша радио? Чиме се занимао? Он је хтео, да се као инжинир на железници подпуно обра-
зује. Почео је од најнижег, па је дотерао до првог инжинера. Суделовао је грађењу толиких железничких пруга и леп новац себи заштедио. А кад је чуо, да му је мати сасвим пропала, да из милости стричеве живи, а брат да му је умро, није мо-
гао одолети срцу, ипак похита у Београд, да види шта је и како је с њоме.

Чим стиже у Београд, прво оде стричевој кући, у којој га са раширеним рукама дочекаше. Љубиша је био врло леп, али је постао још и озбиљнији. Пошто се са свима поздрави, тражио је очима и малу Софију. Но место малог девојчета, изађе пред њим прекрасна девојка од двадесет година. Обоје поруменише, кад се угледаху — каква промена за неколико година растанка.

Кад се сви поздравише и о многом које-чему изразговараше, Љубиша захвали своме стрицу на услузи, коју је његовој ма-
тери чинио.

— „Сад, драги стриче, ја ћу се за њу бринути, то ми је дужност синовљева.“

„Дакле ипак Анђелија да живи, да јој се ти у њеној старости нађеш, — то сам ја предвидео, — продужи Павле — да ћеш ти њена потпора бити.“

„Чинићу, што ми синовља дужност налаже. али љубави више ни мало не осећам према њој. Она ју је својом немилостивом руком ишчупала са кореном, из мог срца.“

За тим оде Анђелији. Кад отвори врата, за један тренут застаде на прагу; неко необично сажалење осети у свом срцу, кад је угледа. То више не беше она лепа Анђелија, која је још била, кад ју остави, то је била права баба, ма да јој не беше више од педесет и пет година, толико ју је туга за сином, а можда још више сиротиња остарила. Болесна и жалосна, живела је у једној малој собици, у којој беше намештај доста лош, а и одело на њој беше више него скромно. Кад угледа Љубишу тако красног човека, пакост јој се показа на лицу. Но брзо прибави се, па својим лукавим осмјејком рече:

„Но мора да си сад задовољан, што ме видиш у оваком стању?“

Љубиша се горко насмеши, па тужно рече:

„Не, мати, ја се ни душману не бих могао светити, а камо ли мојој матери, и ако ме та мати не воли.“

* * *

Љубиша је добио службу код железнице. Та он је изврстан инжинер. Пресели своју матер у свој стан, који је био леп и ако не раскошан, али са укусом намештен. Анђелија је имала лепу собу, но за њу све то није било ништа. Она би и даље терала свој луксуз, да ју није њена болест савладала. Не мила јој се сад ништа више, за то је још пакоснија постала. Љубишу није могла очима гледати, и ако је добро знала, да је он сад једини, који је издржава.

Љубиша је чинио све, што је могао, само да јој живот буде што пријатнији. Али се с њоме није упуштао ни у какав разговор. У слободним својим часовима отишао би стричевој кући, где је увек био срдачно примљен, и осећао се као у својој кући. Са Софијом је најпријатније часове проводио. Они су једно другом што лепо читали, или причали, свирали, или се шетали. Тек он се најретнији осећао, кад је био у кругу стричеве породице. А Софија, та красна девојка, знала је тако паметно и логично говорити о свачем, да јој се он дивео. Пра-

тио је њене радове. Она је све себи сама шила; одевала се скромно, али са укусом; у кући је знала све радити, а то је све од своје добре и вредне матере научила, која је још и сад била лепа и свежа. Нико не би мислио, да јој је већ педесет година.

У кући је њиховој владала љубав и искреност. Павле није никада никаквих тајна имао, што не би Даница могла знати, осим својих званичних. А тако исто и Даница ништа није учинила, што Павле није знао и одобрио. Децу су своју добро образовали, а пре свега дали им добро домаће васпитање, које је темељ њиховом будућем животу. Даница је свога мужа, па и децу тако научила, да свога оца увек весело и с поштовањем предусретају, муж и отац треба да, кад се враћа кући уморан од свога рада, нађе мира и одмора у крилу своје породице. — Такав живот одржава здравље, свежост и добру вољу; а добра и весела воља подмлађује човека. Многе жене само за то брзо остаре, што не знају свој рад мирно и паметно распоредити, што се за свашта надају, па кад морају кад и кад мало више да раде, оне се љуте, начине читаву ларму у кући, да чак и самом мужу приседне њихов рад; то наравно утиче на живце и на здравље; а деца, кад то виде, постају и сама нервозна и љута. Али Даница је знала мирно и паметно са кућом управљати.

Ето, за то је Љубиша волео и поштовао стрица и његову породицу. У њој је он нашао сав свој свет, и био је срећан и блажен. У Даници је своју мајку нашао, а у Павлу оца.

Тако прође неколико месеци, кад једнога дана дође као обично у стричеву кућу, затече Софију саму и врло жалосну. Он је брзо запита:

„Шта ти је, Софијо? Што си тако жалосна? Шта се то догодило?“ — Она спусти своје лепе очи, порумени, па скоро шапћући рече, а једва је могла сузе задржати:

„Хоће да ме удаду.“ — Љубиша је изненађено погледа, задрхта, па несигурним гласом је запита:

„А за кога?“ —

„За г. Младенића, капетана прве класе. Он је брло ваљан човек, моји га родитељи врло хвале, али ја немам воље да се удајем.“

Завлада тишина. Љубиша је био тако узбуђен, срце му тако лупало, да није могао ни речи проговорити. Он тек сад осети да Софију друкчије воли, а не као сестру своју. Био је у највећој забуни, ни сам није знао, шта да јој одговори.

Он је нежно ухвати за руку, а руке су им дрхтале, не смеде је погледати. Хтеде јој нешто рећи, али му реч заста у грлу; најпослед са напором промуца:

„Софијо, драга Софијо, а зашто нећеш да се удајеш?“

— Софија сва задрхта, порумени, изтрже руку своју из његове, окрене се од њега, да би сакрила сузе, које јој падаху са њених дугих трепавица. Кад то виде Љубиша, скочи, загрли је, па тихо рече:

„Је ли, Софијо, ти ме волиш, као и ја тебе што обожавам! О, како смо несретни, што смо тако близу рџд!“ —

После тако подуже паузе, Софија се прибра, подиже своју лепу главу, па рече стидљиво, али сасвим сталним гласом:

„Љубиша, уверавам те, да се никада удати нећу.“ —

„А ја се теби заклињем, Софијо, да се никада оженити нећу.“ — За тим, после мале почивке, настави: „А сад, драга Софијо, будимо и опет весели као и до сад; волимо се у души нашој као брат и сестра, па и то је утеха.“

* * *

Једнога дана узме Даница Софију пред-асе и поче је питати: зашто одбија тако добру прилику. —

Софија сасвим мирно рече:

„Драга мајко, мени је добро код вас и код мог оца, па зашто ме већ гоните да се удајем? Зар сам вам већ тако на терету?“ —

Даница се чисто поплаши од таког одговора, па јој рече, мало прекорно:

„Нисам се надала таком одговору од тебе, Софијо; деца нису никада на терету својим родитељима, па кад им деца тако одговоре они их заиста и вређају. Родитељска је дужност, да своју децу васпитају, па кад време дође, да их и удоме. То сваки отац и мати желе, да, прије но што умру, виде своју децу удаљену. Ти си већ имала доста просилаца, сваком си нашла мане, па и одбила их. Какву дакле налазиш ману на Младенићу? Није ли то красан млад човек, образован, пун такта и лепих осјећаја? Ми га познајемо још од његовог детинства, дружи се са твојом браћом. Дакле шта имаш против њега?“ —

„Не допада ми се!“ — Одговори Софија сасвим лагано. —

Не, не, то није истина, Младенић се може свакој паметној девојци допасти, то је човек озбиљан и паметан, а ти знаш да нећеш каквог гиздавца, и таквих си имала, па си их одбила,

Дакле шта је? Шта се то крије иза тог недспадања? — Неки узрок мора бити! — Што не одговараш?“ —

Ох, мајко, што ме толико мучите, зар ми не допуштате, да и ја имам у неколико своју вољу, те да могу рећи: не допада ми се за то, што немам вољу да се удајем.“

„Немаш вољу да се удајеш? — Али, драго дете моје, мора да имаш и свог узрока, за што нећеш да се удајеш, јер нема девојке, која је навршила 20 година, да не тежи да постане своја домаћица. Софија, ја сам мислила да сам те васпитала као и осталу моју децу, која немају никаквих тајна пред својим родитељима. Да ли сам случајно код тебе једине премашла свој задатак, те си постала туђа и неповерљива према својој матери и оцу? То би нас врло јако болело. Ми смо били врло срећни, а та твоја неискреност помутила би цео наш живот. — Ради како знаш, ја те вишу нећу ништа питати.“ За тим се окрете и већ хтеде изићи из собе. Софија, потресена материним праведним укором, полете за њом, обви јој руке око врата, и стаде горко плакати.

Даница застаде, нежно јој обгрли главу, па рече ганутим гласом:

„Умири се, дете моје, не плачи, отвори своје срце матери својој, па ће ти лакше бити.“

Софија се мало умири, па исприча матери цео разговор, који је са Љубишом имала. Даницу јако обжалости та Софијина исповест, али ипак сасвим свесно рече:

„Дете моје, ту љубав, која се у вашим душама зачала, нећете је неговати, но што пре угушити, а то је само тако могуће, ако свако својим путем пођете. Он мора што пре оставити Београд, а ти, ти ћеш се удати за Младенића. Видећеш, да ћеш га заволети брзо, и онда ћеш и сама увидети, да је та љубав, коју спрам Љубише осећаш, била само идеална, сестринска љубав.“

Софија је ужасно патила, замоли матер, да јој остави неколико дана времена, да се са собом посаветује, шта да ради.

Даница јој ту молбу драговољно испуни и оде Павлу, да му саопшти свој разговор са Софијом.

Да је Павлу било врло тешко, кад је чуо шта је и како је, о томе нема ни сумње. Он одмах позва Љубишу, и кад му овај сасвим искрено отвори своје срце, рече му:

„Сине Љубиша, ти знаш, да те ја волим као своје рођено дете, и да ми ниси род, ја би ти раширеним рукама дао моју кћер; али наша црква не допушта, да се деца од два рођена

брата могу узети, а кад би случајно и црква допустила, ја не би могао допустити. За то се, сине мој, мораш удалити из Београда за неколико година, Софија се мора удати, јер само тим путем може угушити своју љубав, коју не сме гајити. А то ће постићи, чим поставе домаћица и мати, окренуће се своје мужу и породици.

Љубиша је био уништен. Он је знао, да стриц. не би никад одобрио тај брак, баш кад би и сама црква благослов дала. Али се није надао, да ће Павле захтевати, да се Софија уда. То му је било страшно и помислити. После дуге и мучне борбе, проговори потресеним гласом:

„Драги стрице, ја сам вас увек и у свачем послушао, па и овога пута послушаћу вас. Моја је љубав света према Софији, никада нећу заборавити ни у мислима, да ми је она сестра! — Зашто нас, дакле, на тај грозни начин растављате, да се она мора удати. Зар тако мало верујете у крепост душе моје?“ —

Павле је заиста био до суза ганут, али је ипак тврдио, да се само на тај начин могу обоје излечити.

Најпосле се Љубиша мало прибра, па онда ладнокрвно рече Павлу:

„Стриче, ја имам баш сутра званично да путујем по Србији. Чим се вратим с пута, одмах ћу поднети своју оставку и удаљићу се из Београда за навек. А сад ми опростите, с Богом!“ —

„Љубиша, синко, ти се срдих на мене, што сам тако строг. Веруј ми, дете моје, да ћеш после неког времена и сам рећи, да сам имао право, што сам тако поступао.“

Љубиша рече само: „с Богом!“ и излети као стрела из собе.

Павле је био утучен. Њему је било тако тешко, да није смео да се одма покаже пред својом породицом, само да се не би поколебао у својој намери.

Први пут, за толико година свог брачног живота, овлада у његовој кући тужно расположење.

* * *

Кад је Анђелија своју кућу разорила, морала је отпустити и послугу своју. Јован и Перса остали су у њезиној кући, и пошто су обоје штедљиви били, то су нешто новаца оставили на страну. Тако, Јован одма купи коње и један фијакер, те постаде фијакериста, а Перса је живела лепо, као каква го-

споља. Деце нису имали, па⁷ је није ништа везало да седи не-престано код куће.

Једнога дана чује она, да господин Младенић проси г-ђцу Софију. Па као што се обично увек друкчије чује, него што је у ствари, тако је и она чула, да је Софија већ и испрошена, па похита да јој честита. Она је волела Павлову децу, и ако је служила у Периној кући, па је дошло да оној, некада малој Софији, честита. Но како се зачуди кад их нађе све тужне, што никада не беше случај у њиховој кући, ма да се Даница усиљавала да се пред њом покаже весела, ипак је ово превидела, а честитање не примише, јер рекоше, да још није ништа свршено. —

Кад Перса пође кући, сrete се у дворишту са њиховом собарицом, које и ако не знају све, али ипак доста дознају, шта се збива у кући, тако њи две поведоше разговор.

Та шта ми говориш — рече Перса — а зашто неће госпођица да пође за г. Младенића?“

Собарица се мало обазре, да је не би ко чуо, па повуче Персу до улице, те сасвим тихо рече:

„Ево за што неће, јер г-ђица Софија воли г. Љубишу, ја сам чула како су се једно другом заверили, да се она неће удати, ни он оженити. А ево како сам ја то чула. Они су били у трпезарији, а прозори, који гледају у башту, беху отворени. Ја сам се наша баш у башти, те тако сам и могла све чути.“

Перса се мало замисли, заврте главом, па нешто кроз зубе промрља: „Е сиромаш г. Панта, па г. Пера, да су они знали, што ја знам.“

За тим се нагло окрете собарици, па рече:

„Ћутите, немојте о томе никоме ништа говорити,“ — и оде, једнако гунђајући: „Хе, само да ја смем говорити, али Јован би ме убио, јер он вели: „неваља издавати своје господаре.“ Тако говорећи сама собом, дође до фијакера, где спази свога мужа. Брзо похита њему, па му исприча где је била, и шта је све чула, па настави:

„Видиш, Јоване, ми би могли рећи г. Павлу, како је г-ђа Авђелија“

„Језик за зубе, да ниси писнула!“ — продере се Јован.

У тај пар дође Павле да узме фијакер, па како је чуо последње речи и Јованове и Персине, то запита: — „А шта би сте имали ми рећи?“

„Ништа, ништа, господине, одговори Јован, мало збуњен; она увијек којешта брбља, то су старе ствари, биле па и прошле. Молим, куд заповедају да их возим?“

„У варошки суд.“ — За тим Павле седе у фијакер и одјурише.

* * *

Љубиша је заиста морао сутра дан отпутовати по дужности у унутрашњост Србије. Био је нерасположен, блед и Бог зна какве су му се вртиле тужне мисли по глави. Тако је приспео у Ниш где је имао по дуже посла. Баш хтеде да уђе у ресторацију, кад у ходнику, кроз који је пролазио, срете неку жену, која је носила на послужавнику чаше, изгледала је као да је служавка. Кад опази Љубишу, ова цикву, испусти послужавник, начини се читав лом од стакала, која се поразбијаше по земљи. На тај тресак Љубиша се тргне, приђе брже жени, која беше бледа као смрт и једва се држала на ногама. Он је запита шта јој је, шта јој се догодило? А она упрла у њега очи па повика: „Куку мени! Да ли мртви устају из гробова!? Или сам ја умрла?“ —

Љубиша је мислио да је суманута, па повика: „Дођи к себи жено; за кога мислиш да је устао из гроба?“

„Јесте, јесте, и глас исти као што беше у њега! куку мени!“ — и поче плакати и грувати се у прса. За час се скупи сва послуга, па и гостионичар, који поче грдити што је учинила толику штету. На што љубиша рече: „Оставите ту јадну жену на миру, ја ћу вам платити целу штету.“ Па и сам, узбуђен плачем и кукањем ове јадне жене, окрете се к њој и запита је: „А ко ти је тај, што за њиме кукаш, и који, као што велиш, личи на мене?“ — Жена се мало освести, убриса сузе, па рече: „Опростите господине, али као што две половине јабуке личе једна на другу, тако ви личите на мог покојног мужа. О кад би знали шта сам преживела?“

„Па де испричај. —

„Ах господине, не могу тако лако да вам испричам, а ипак би жељела да скинем терет са срца, голем је господине, једва га сносити могу.“

Љубиша се мало замисли, па је запита: „А бил' желела поверити мени тај твој терет?“

„Бих, господине, баш за то што тако личите на мога покојнога мужа, којег никада не могу прежалити. Еј, тешко мени грешници!“

„Чуј ме старице, ја сад имам посла, али најдуже за два сата би ћу слободан. и онда дођи к мени у собу, па ћеш ми испричати своје тешке јаде.“

„Само ако ми газда допусти!“ рече брижно жена.

„Небој се, ја ћу се већ побринути за то.“ И после два сата седела је старица у његовој соби, и причала му своје тешке јаде.

Љубиша ју је пажљиво саслушао. Њена жалосна судбина врло га је гавула. Па овда доста потресеним гласом запита је:

„Је ли, старице, би ли хтела ићи у Београд, па да живиш код мене?“ —

„Бих, господине, зацело, та овај посао овде и онако је врло тежак за мене.“

„Ех, онда се спреми, па ћемо сутра у јутру поћи на пут.“

* * *

Љубиша је био замишљен целим путем, једва је чекао да дође кући. Чим је приспео и старици одредио собу да се одмори, она оде у собу својој матери. Анђелија је била веома слаба, она је сваким даном све више опадала.

Љубиша је запита, како јој је, и је ли јој што боље? — На што Анђелија пакосно одговори:

„А за што да ми не буде боље. Ти би валда једва чекао да ме се отресеш. Али ја осећам у себи доста снаге, и знам, да ћу још дуго живети. Само тебе жалим...“

— „Престаните, молим вас, нити сте ми ви на терету, нити вам желим смрти, само сам вас хтео једно питати: Зар никада нисте осетили љубав материнску према мени, па ни сада зар, кад сте болни, кад видите како сам вам све опростио, како вас дворим и негујем. Зар ни сада не осећате баш никакве љубави према мени, према сину вашем?“ —

Анђелија се пакосно насмеши, па рече:

„Та како не бих те волела, та ти си мој хранитељ.“ —

Љубиша јој нагло приђе, узео је за обе њене мршаве руке, погледа је право у очи, па нервозно рече:

„Чујте ме, будите једанпут бар искрени и поштено реците праву истину: јесам ли ја ваш син и јесте ли ви моја мати?“ —

Анђелија, изненађена тим питањем, погледа га мало збуњено, па се брзо опет прибра и смијући рече:

„А од куд то питање? Да боме, да си ми син, и да сам ти ја мати.“

„Па зашто ме не волите, као што мати дете своје воли?“

„Ко ти то опет рече, да те не волим?“

„Ах, чујте ме, мати, или шта ли сте ми? Смете ли се заклету, да сте ме ви родили, или да сам син вашег покојног мужа?“

Анђелија га погледа зачуђено, па рече:

„Та ваљда ме сад нећеш оптужити, да сам и браколомница?“

„Не, али ја морам знати чији сам син?“ — рече Љубиша нестрпљиво и до крајности радражен. — Ја морам знати, чујете ли ме, морам знати, јесте ли ме ви родили. Тако вам Бога, реците ми истину, одавна се та мисао у мени пробудила, ја вам можда и нисам син, закуните ми се оним, што вам је најсветије. Закуните ми се спасењем ваше душе, да сте ме ви родили!“

Анђелија погледа га хладно, па скоро пркосно рече:

„Јесте, ја се заклињем спасењем душе моје, да сам те ја родила!“ — Затим такође настави: „Ваљда си ме за то напао са тим питањем, што си се загледао у Софију, па би сад желео чак и то, да ниси син Перин, како би је могао узети за жену? Еј, не иде све у животу како би се хтело, трпи и ти мало.“

Љубиша се није могао више савладати, он је љутито и са презрењем погледа, па скоро очајно повика: „Боже, како сам несрећан, ако је ова жена заиста моја мати!“ Затим му једна мисао прође као муња кроз главу, и изиђе из себе.

Љубиша се упути право стричевој кући. У предсобљу срете Софију, која и ако је била тужна, разведри се кад виде Љубишу, пружи му руку и рече тихо:

„Ја сам остала стална и нећу да се удајем!“ Он је стиште за руку и рече: „Хвала, Софијо, а сад ми брзо реци, је ли ти ту мати?“ — Тек сад виде Софија, како је Љубиша потрешен и узрујан, па одговори: „Јесте ту у соби.“ — Кад уђе у собу, Даница је седела и неки ручни посао радила. За писаћим столом седео је Павле, који беше нешто слаб, па зато и није ишао тај дан у канцеларију.

Обоје се чисто поплашише кад погледаше Љубишу како је блед и узбуђен, па га у један мах скоро обоје запитаху: шта му је, шта му се то догодило.

Љубиша, пошто мало савлада своје узбуђење, исприча им прво што му се на путу десило са оном старом женом, и да ју је довео у Београд; па затим, шта је са Анђелијом говорио. Завршетком говора Љубишиног беху обоје врло изненађени, па запита Даница, шта је сад наумио да чини. А Љубиша одговори: „Ево шта сам наумио, драга стрино, дошао сам да вас питам, је ли у животу, како се зове, и познајете ли ви ону бабицу, која је била код моје матере кад ме је родила?“ —

„Да боме да је познајем, она је онда била прва бабица у Београду. Па и код мене је била, кад сам моју децу изродила. Зовс се Фаника Луц, а мислим, ако се не варам, да сад станује на Енглезовцу. Па шта ћеш с њоме?“

„Хоћу да је суочим са том женом.“

„Од куд је та жена може познати после 30 година? Истина, Фаника изгледа још и сад врло лепа жена. Па што ћеш онда, ако збиља буде она та бабица?“

„Та ће жена испричати своју историју пред свима нама, разуме се и пред Фаником, а могуће и пред истражним судијом.“

Павле, који је ~~досада~~ ~~ћутао~~, рече: „Чекај, можда би ти у томе могли помоћи још две лица: Јован и Перса. Она и њезин муж морају доста ~~којој~~ ~~шта~~ ~~звати~~.“ Па им исприча како је чуо последње речи, што су њих двоје ~~говорили~~, кад је хтео ~~фијакер~~ да узме.

Љубиша се хватао за сваку сламку, као и оно утопљеник, који се дави, па рече: „Сасвим добро, и њих ћу позвати. Хоћу већ једном да сам на чисто шта је у ствари.“

„Али ако се ти превариш, прихвати Даница, ако ту не буде заиста умешана ни Анђелија ни та бабица, ако то буду сасвим друге личности? Та таквих случајева има заиста доста у свету; Шта ћеш онда?“ —

„Не знам ни сам, одговори Љубиша скоро очајно. За сад идем да потражим ту бабицу, па онда ћу вам поручити кад да ми дођете. Мора једном бити свему крај.“ —

Љубиша је брзо расписао и нашао г-ђу Фанику Луцову; она је заиста становала на Енглезовцу. Одмах оде к њој, закуца на вратима.

„Слободно,“ — зачу се глас из собе. Он уђе, виде женску још доста лепу, која се баш у тај мах окренула вратима, да види ко улази, и кад угледа Љубишу, поплашено стукне један корак назад?“

„О не ис, одговори она мало збуњено, и не скидајући очи с њега. — „Нисте ме поплашили, али за чудо како личите на некога, кога сам још пре много година познавала.“

„Ви имате, госпођо, ванредно добро памћење, кад се после толико година сећате онога, који тако личи на мене.“

„Право кажете, али о томе не вреди ни говорити. Молим кога тражите?“

„Тражим госпођу Фанику Луцову, бабицу!

„Ја сам та, — одговори Фаника, — Молим шта желите?“

„Ја сам већ много слушао о вашој вештини за ово кратко време како сам амо у Београд дошао, па су ми баш вас и препоручили. Ја сам странац, моја жена долази тек сутра, и требаће ваше помоћи. За то ћу бити тако слободан, да сутра у 3 сата по подне дођем по вас, и да вас одведем мојој жени.“

— За тим извади неколико банака, и рече: пошто је значајно погледа: Молим примите ово у напред за ваш труд и за ћутање.“

Она га је врло добро разумела, или је бар мислила, да га је разумела, па рече сасвим поверљиво:

„Ослоните се само на мене, господине, ја знам бити нема као риба.“ —

Љубиша је био врло задовољан са тим одговором, поздрави је и оде. Одмах је јавио стрицу и стрини, и једном истражном судији, да сутра у три сата добу у његов стан.

* * *

Тачно у три сата били су сви на окупу. У његовој раденој соби седели су Павле, Даница и истражни судија. А у другој соби седела је стара жена, коју је Љубиша довео из Ниша. Из собе у собу могло се све чути па и видети, јер врата беху отворена, само су завесе биле на вратима спуштене. Међутим уђе Љубиша са Фаником у собу, где је седела старица. — Чим уђоше, старица се подиже са столице, не знајући ко улази са Љубишом, а још мање што Љубиша намерава. Ана погледа гђу Фанику мало боље, па наједан пут повика: „Куку мени, сањам ли ја или сам будна; видим ли добро? Та то је она госпођа, која ми несрећу донесе у кућу. Јест, јест, ко је оно!“ Сирота жена била је сва као изван себе; но Фаника се нађе у чуду и запита Љубишу:

„Ко је ова жена, што ме овако напада?“

„Зар ме не познајеш? — одговори старица — та ја сам Наста, Коларова жена, коју си четири месеца сваки трећи дан

обилазила. и коју сам ја кришом примала да не види мој муж. Ја сам жена онога човека, који те је последне ноћи, кад си код мене била, чекићем вијао до самих кола, сећаш ли се?“

Фаника побледи, погледа са страхом Љубишу, који је пажљиво мотрио овај привор. За тим приђе Фаники и рече: „Седите, госпођо, и слушајте сасвим мирно шта ће ова старица причати. Не буде ли причала истину, би ће кажњена као клеветница. А ти старице причај онако исто, као што си мени причала, нити што додај, нити што одузми од приче, јеси ли ме разумела?“ — За тим оде до завесе, те даде онима знак, да се лагано приближе завеси и да слушају, па онда седе и рече: „почни старице.“

Старица поче овако: „Мој је муж био колар, становали смо на крају вароши пут Топчидеру. Били смо сироти људи, али смо се волели, као да смо били најбогатији. Имали смо шесторо деце, тешко нам је било набавити сваком и парче хлеба, а камо ли још и остало, тек ми смо били задовољни. Дан и ноћ радио је мој муж, био је хвала Богу здрав, а лично је баш на овог господина. Кад једнога дана стаде фијакер пред нашу радионицу, а из њега искочи лепа млада госпа. Поломило им се нешто на фијакеру, па је требало опоравит. Мој муж приђе колари, прегледа, па рече: „За један сат биће готово.“

CRNE GORE ĐURĐE

Повудим госпођу да уђе у моју сиромашну собицу; на пољу је киша падала. Она уђе у собу, а до те собе беше кухина, у којој су ми се деца играла. Она погледа у кухину, виде сијасет деце, па ме запита: „Јесу ли то све ваша деца?“ — Ја јој одговорим: „Јесу, госпођо.“ — Она ме боље погледа, па ме запита: како видим ви сте опет тешки? — Јесам госпођо. — Па зар вам се није досадило имати толико деце? — Па шта ћемо, кад их је Бог дао.“ — За тим устаде, приђе ми ближе, па рече тихо: А би ли то седмо што носиш, уступила за 100 дуката? — Ја је погледах изненађено, а она ми приђе још ближе, прегледа ме, па рече: Ти ћеш родити најдаље за 4 месеца и по свој прилици мушко, а мушко ми и треба. Даћу ти две стотине дуката, а међу тим биће ти син срећан и богат; пристајеш ли? — Ја се почех колебати, помислих, две стотине дуката то је за нас грдан новац, па јој рекох: Ја бих, али мој муж неће хтети. — Ми ћемо га преварити, а после кад види новац, и сам ће пристати и казати: „добро си учинила жено.“ — Ја се обезумим и пристанем на погодбу. Од то доба та ми је госпођа долазила врло често, да је у мога мужа, који је био

врло поштен, и није трпео никакве тајне и нечисте послове, побудила сумњу, а и најстарије дете, које је нешто чуло о нашој погодби, казало му је наш разговор. Мој муж запита ме сав разјарен: каква је та госпођа; шта ради она сваки час код тебе, и ко је она? — То ни сама нисам знала ко је, па за то му на то одговорити нисам знала. Он ми запрети, да, ако је још једном види код мене, убиће је! И поред све претње, та је г-ђа и даље долазила, кола је остављала далеко од радионице, те кришом пешице долазила к мени.“

„Кад беше дошло време да родим, она ме научи како да преварим мужа, те ја га од куће уклоним. Мени пође за руком и он оде у варош, да набави којешта што му је требало. Па како је већ доцкан било пред вече, кад је отишао, знала сам, да се неће скоро вратити. За то време ја родим, помоћу те госпође, близанце, и оба беху мушкарца. Та г-ђа зграби као тигрица од то двоје деце једно и однесе га у фијакер, а мени баци кесу с новцима. Но како беше заборавила своје јапунце, врати се још једном натраг, узе га брзо и појури колима. Но у тај час врати се мој муж из вароши, виде ту г-ђу, разјари се, потрча у радионицу и узе чекић, па појури за њом, викајући: ко си, да си, убићу те као пса, да ми више не прекорачиш прага. Али та г-ђа брзо као стрела скочи у кола, кочијаш ошину коње, те одјурише, да се више никад не врате.“

Мој муж јурне као помаман у собу, но, кад ме виде у кревету и дете поред мене, он се мало умири и запита ме мало тишије: Шта је та г-ђа радила код тебе? — Ја му одговорим, да је случајно овуда прошла и нашла ми се у невољи.“ —

Старица мало застаде, г-ђа Фаника је побледила и сва је дрхтала. Љубиша није скидао очију с ње.

После мале почивке, продужи старица даље: „После неког времена, кад сам се већ опоравила, савест ме поче мучити, прво, што сам продала моје рођено дете, а друго, што је ово прва и једина тајна, коју од мога мужа кријем. Једнога дана уграбим прилику да избројим новце, које ми је та г-ђа дала, и видим да ме је преварила, место две стотине даде ми само сто пед сет дуката. Помислим у себи, да неће тако и са дететом бити! Бог зва, како ће оно јадно проћи. Срце ме заболи, а сузе ме загушише, али не смедох своју тугу никоме показати.“

„Од то доба несрећа за несрећом гонила нас је. Прво разболу нам се два најстарија сина, и за три дана обојица умреше. Ту на жалост још ни прежалили нисмо, кад једног дана навукосе се са свију страна црни облаци, деца ми се

играла по ливади, на све стране је грмило, на један пут ужасно севну муња, пуче гром и управо у кућу, кућа се за тренут запали. Имала сам још самс толико времена да извадим новце, а кућа се сруши. Мој муж оде, да доведе децу са ливаде, а кад сви беху на окупу, запита: А где нам је Перка? Ја се обазрем на све стране, но не виде је нигде: — Куку мене, ћерка ми беше изгорела у кући.“

Ту се старица горко заплака, а после подуже почивке, настави даље. „Кад остадосмо без крова, а нема се за што други начинити, мислила сам, како би и на који начин могла сад дати моме мужу новце, које имам. Да кажем, да сам их нашла, неће веровати, или да нам је ко поклонио? Најпосле рекох му, да нам је дала та г-ђа, видећи нас како смо сироти, а толико деце имамо, па јој беше жао. Из почетка не хте веровати да је тај новац добивен на поштен начин, но, кад га најпосле уверим, да сам невина, он узе новац, назиди кућу, па се у њу и уселисмо. Али мој Глиша, чим се уселисмо, разболе се и умре. Умирући рече: све је било проклето; и тај новац и први корак оне г-ђе, којим је прешла праг куће наше. Остадох сама са четворо деце. Све сам их посарањивала; само најмлађе близанче одрадим. Он ми беше моја потпора, па и он пре три године, као машиниста, погибе, прегази га железница.“

Јадну старицу загушише сузе, а кад се исплака, повика чисто ван себе: „Видиш, то си све ти учинила са твојим новцем. Ти ме наведе да продам моје јадно дете, да мужа лажем, па тако оде и на онај свет, а не дознаде да сам му сина продала.“ Јадница се све превијала од плача и кајања.

За време приче, сви су неприметно ушли у собу, и сви су изгледали врло ганути.

А г-ђа Фаника изгледала је бледа као мртвац; знала је врло добро шта је чека сад, па зато се и наумила бранити колико год може.

Љубиша јој се окрене и рече: „Јесте ли чули, госпођо, ову јадну старицу. Признајте дакле отворено, да то дете, које сте од ње купили, да сам то ја и нико други, признајте!“

Фаника се прибра, па се стаде сасвим енергично бранити, док најпосле истражни судија досети се нечег, па рече:

„Оставите се тога, госпођо, шта вам вреди све то ваше правдање, кад је сама г-ђа Анђелија све признала, да је због наследства тражила сина, јер донде још не имађаше деце, и ви сте јој га набавили.“ —

Затим уђе у собу Јован са својом женом Персом, и Јован је потврдио, да ју је видео ону ноћ, кад је требало ново-рођено да дође на свет, где донесе дете са собом. Месечина је била као дан, а и тишина. те је сасвим јасно чуо детињи плач. А Перса прихвати и исприча шта је даље следовало.

Фаника, кад виде да нема куд, признаде све и исприча, како ју је г-ђа Анђелија говила да то учини, а тим је преварила мужа, па и овог доброг старца Панту, који остави туђем детету цело своје имање.

И Анђелија и Фаника, обе буду осуђене за превару. Само Анђелија оста у кући под надзором, јер беше већ сасвим изнемогла. а срам, безчаст и очајање ускорили су њену смрт.

Љубиша је био срећан, волео је своју праву мајку, а мајка његова беше још сретнија, што јој најзад Бог опрости њен велики грех, те даде јој опет натраг њеног милог сина.

Љубиша је остао и даље Павлов и Даничин љубимац, па и целе породице. Сад није више ништа сметало његовој жељидби, — он је Софију узео за жену и били су сретни и сви задовољни.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

А И Д А

ЕТИЈОПСКА РОБИЊА.

Египацка легенда

од Велиће-а Веносте

по једанаестом издању

ПРЕВЕО: „Сутварскій.“

(Н а с т а в а к.)

VII.

Амнерида зажели да остане сама у истој соби, у којој Радамеса и Амон-Асара са Аидом затворише. Остаде у положају, у којем је бијасмо виђели; страшно уздисаше, а на потоке јој се сузе лијаху низ бијело лице, које руке, са којима образ прикриваше, навлаживаху. Женско се срце особито онако неразумно љубоморсм испуња; силно војује и хитро извађа не само што се хтјело, него и оно, што се некад помишљало. Исплаквши се, љубоморан стиди се самог себе и не жели да какав чин инада или освете пређе у мржњу према особи, којој добро желио, и коју је од тог часа настао још више љубити. Тако бѣ и са Амнеридом. Одведена од Рамфиса да прислушкива на врата собе, у којој се Аида налазаше са својим љубазником и оцем својим, обневиђела од љутње кад зачу, да је запостављена Етијопкињи, уздржати се не могаше, и зажеље само да могаше, да у оном часу види пред својим ногама не само своју супарницу, већ и младића, у којег се бијаше слијепо заљубила, мртвим. Али ријечи, које јој Радамес изговори, убише је у сред живог срца, као што већ казасмо; разјаре је, и када младић већ далеко бијаше, кад се сама нађе, поче размишљати, и тек тада разумје, како је неразмишљено поступила. Она сада жељаше, да Радамеса избави, да га ослободи, шта више да га пушти да оде. Другчије о Аиди мишљаше: жена мучно опрашта другој уграбљену љубав. Не жељаше, истина, више смрт оној дјевојци, шта више допушташе јој, да слободно живи, али под условом, да не буде никад Радамесова: да далеко, далеко од њега отиде.

Амнерида доста прилично времена проведе у такој борби између љубави и љубоморе. Бијаше глухо доба ноћи, а она још и не помишљаше на почињак. Него тек кад слушкиње, узнемирене због ње, дођоше да је нађу, и да је замоле, да оде у своје одаје, Амнерида послуша; ал' узалуд тражаше у сну одмора; жалосни је снови сваки час мучаху и буђаху; чињаше јој се, да у сјени гледа пред собом Радамеса и Аиду. Заукиваше главу испод покривача, да их не гледа; ал' и ту, и при затвореним очима учини јој се, да их гледа, гдје је проклињу. Тек у јутро, послије мукâ, умири се и заспи. Пробудивши се смртно блиједа, узалуд је слушкиње настојаваху умирити пјевањем и играњем —, она ипак зажеље да буде сама, с тога их распусти све скоро дома.

Пошто проведе неко вријеме у миру, као да је о коме дубоко размишљала, Амнерида на пошљетку изговори самој себи.

„— Радамес, украс дворанина мога оца, и којему бијаше моја рука понуђена, лежи притворен у црној тамници, гдје од суда тридесторице мора сачекати казну издајнице!... У кратко вријеме да чудне промјене! Радамес издајник?!... Ко би могао вјеровати?!... Он, који се недавно за славу отаџбине борио, који и свој живот изложи за њу!... Па ипак хтједе побјећи са краљем непријатељем и са Аидом... Ја сама чух, кад им рече, да ће из Напатских ждријела укловити до сјутра нашу војску! Да, издајник је!... Он ме је устимају пререо!... На смрт! На смрт! Ал, ах, што ово говорим; Нуми?... Ја га љубим... љубим га смртно!... Увиђам: очајна, махнита је ова љубав! она ми живот убија; па ипак је се отрести не могу! Не могу не!... А кад би ме љубио? Кад би се покајао?... Спасла бих га.. Мој би га отац пуштио слободна! — Али је немогуће!... Он одвећ Аиду љуби! Треба кушати!... Имам времена.. Суд се неће већ послије светковина у Бубастама сакупити.. Дакле треба кушати! Само срчано, несретна Амнеридо!“

У то вријеме управ се даваше свечаност у част Дијани. Церемоније, које се у тој згоди обављаху, бијаху необичне. Побожни поклоници, којих бијаше велика сила ³⁾, брођаху пут Бубаста, гдје се подизаху један између овећих храмова посвећени оној Божици ⁴⁾, и док брођаху, неке жене мотаху чегр-

³⁾ Преко 700000, приповједа Херодот, ходачасника посјећиваху Бубасте.

⁴⁾ Храм у Бубастама бијаше на гласу рад његове величанствености. Бубасте бијаше гласовит рад кокошињих грובה.

таљкама, а то праћаху опет диплома, а друге уз њих пјеваху и пљескаху рукама. Кад би у које мјесто дошли, лађа би се приближила, а жене, које се у лађи нахођаху, дијелом наста-вљаху свирку и пјевање, а дијелом срамоћаху и ружаху оне из мјеста, подижући своје одјеће ⁵). Тако исто и њих дочекиваху жене из свију мјеста све до Бубаста', гдје се Дијани принашаху силне жртве, и гдје се управо локаше велико пиво ⁶.) и најма-реотичније вино. Народ

...напит мареотичним вином...

као што Хорац пјева, прављаше на завршетку свечаности много непристојних вередâ, да их историци не хтједоше никад скоро описати у детаљности ⁷).

Кад говоримо о светковинама Дијаниним, неће бити горе, ако проговоримо коју нашим читаоцима и о главним светковинама египацким, о којима говоримо и у историјском погледу.

За вријеме светковиме Изидине у Бузириди, како људи, тако и жене бијаху се између себе, за тим двобој бијаху около жртвеника. За вријеме оне Минервине у Саиду прављаше се обноћ освјетљење од уља, ради чега свечани Минервин дан називаше се још и даном Горњих свјетиљака. Код оне Сунчеве у Елијополису и Латонине у Бути вадвољаваху се само тим, што кољаху силне жртве. Код Марсове у Петрешама, осим обичних церемонија, обичних жртвопринашања, нередâ и неморалности, обављаше и један ред обожавања, доличан богу рата. У очи свечаности скидаху бога из позлаћене капелице, у којој стајаше, и носаху га свештеници и постављаху га у другој изван храма. Сјутра дан у присуству мноштва народа, наоружаног дугим батинама, који је дошао у Папремама да свој завјет изврши, исти свештеници постављахи кип на једна четвороколна кола и вожаху га са пратњом у храм. Они, који се налазаху у предворје, пријечаху им улаз, дочим они, који пред колима иђаху, справни да завјет испуне и богу рата да угоде, ужасно лупаху чуваре врата, тако, да послѣ прилично дуге лупњаве, Марс славодобитно у храм улазаше, гдје се смјешташе у првој капели.

⁵) Херодот.

⁶) Доказују, да су Египћани први изумјели пиво.

⁷) Херодот и Диљдор.

А сад послѣје незамјерног овог околишења, прихватимо се наше легенде.

Радамес тужан сједијаше на једном камену у већој Тивској тамници. У лицу бијаше блијед, сјетан и невесео, не ради тога, што се он бојаше смрти, која га од суда тридесеторице очекиваше, — јер се од ње никад не бојаше, а тим мање се сада показа плашљив и малодушан —, већ ради тога, што га мораше мисао, да и Аида и отац њезин притворени бијашу, те бијашу исте судбине као и он. Кратки данци његове среће избијају му пред очима, као нека мучна успомена, која са њезним сликама прошлости повећаваше му невољно стање.

За овога, који гаји у души љубав, тамновање је најокрутнија казна. Навикнут слободно живјети: радити и мицати се, привуђен сад бијаше на погребни одмор; хтјео би, а не може, замишља, а замисао не може извађати; и узалуд је што хоће, што жели, што се нада; његове воље, његове жеље, његове наде зависе од других.

Радамес се тргне из бунила ушљед шкрипута врата, којих ексери бијашу лабави*). Мало затим уљезе Амнерида, војницима праћена, којима замоли да остану изван.

Египћанин, угледавши Фараоновицу, намршти лице. Присуство оне жене пробуди му успомену на јадно своје стање.

Амнерида остаде неко вријеме смућена; за тим, ојуначивши се — Радамеше, повиче: ја вас могу спасти. И овдје вам долазим као вјесница живота и опроштаја. Једну саму ријеч, коју имате изговорити, па да се оправдате од страшне оптужбе, поднешене против вас, — ушљед које одма послѣје свечаности у Бубастама, сакупиће се свештеници да суде, — и мојим настојањем милост вам се неће ускратити... Изговорите, Радамеше, ону ријеч!

— Тридесеторица неће је никад од мене чути. Ја се не признајем кривцем ни пред Нумима! Моја уста несмотрено, истина је, изговорише фаталну тајну; али моја мисао остаде увијек чиста, а моја част на своме мјесту.

— Оправдајте се, Радамеше, и спасите се, молим вас; настојте, ако не рад чега другог, а оно ради пријатељства, које гајасте наспрам моме оцу... наспрам мени!

*) Први Египћани затвараху врата са ексерима тако ударенима, да само онај, који познаваше тајну, могаше их отворити. Послѣје грабљаху дрвене кључеве, које устављаху посреством четири или пет клинчића гвоздених, која забијаху у крачун, кад се намјераваше затворити.

— Нећу се никад ни с ким показати.

— Ал' умријећете.

— Није ми стало. Живот ми је омрзнуо. За мене је извор радости пресануо; у срцу мме нестане сваке наде, и не остаје ми већ желим једино да умрем!

— Да умреш! Радамеше, не изговарајте ту жалосну ријеч. Ви морате живјети за љубав мога оца... па и за моју... ја сам већ опробала како су страшне смртне муке... и много претрпилах!... За вас, Радамеше, пробдјела сам ноћи у плачу; отаџбину, трон, живот, све бих дала, да дочујем од вас један поглед, један само уздах љубавни!

— Тако исто и ја за Аиду заборавих и отаџбину и част!

— За њу!... Али ви не можете љубити ону жену!... Ја прва имам право, јер вас ја прва упознах, а као и ви Египћанка сам... Зар не разумијете, колико вас ово моје срце љуби?... Колико је растужено?

— Ти хоћеш, да ја живим, кад ми је част окаљана?... Учиње ме несретним, одвајаш ме од Аиде, свега мога добра... можда си и убила ону дјевојку, па сад ми нудиш живот и љубав!... Не, пусти ме, Амнериду; не вагорчуј ми часове мога живота.

— Аида живи с оцем. Једна сама твоја ријеч и биће с тобом слободна.

— Е, па коју ријеч од мене захтијеваш?

— Да више нећеш настојати, да се дружиш са оном женскињом, да ћеш је избјегавати, и то за увијек.

— Не могу, не могу ти то обећати.

— Мани се ње, Радамеше... Гледај, молим те са сузама на очима; ако хоћеш, ја ћу се пред твоја кољена бацити, молећи те као најпонижнија ропкиња. Одвећ подносим! Моје ти лице свједочи, како ми је души тешко. Дедер, захвали јој се, Радамеше!

И Амнерида ово изговараше гануто, и не мога се задржати а да не заплаче.

Дуга нијема тишина завлада тамницом. — Радамес хтједе да се милостивим покаже наспрам Амнериде. Смртна бљедоћа прелијеваше се по лицу кћере моћног Фараона, и плач јој жалост умножаваше. Хтио ју је утјешити, али слика Аидина, у живој успомени, одврати да се наспрам супарници благим покаже, јер јој учиње, да много трпи, којим поступком њој би се велика неправда учињела.

— Дакле, још једном, Радамеше, повиче Амнерида промашајући тајац, захвали се Етијопкињи, и она ће здраво са оцем отићи.

— Узалудна је свака твоја молба. Ја никад нећу прекршити задану ријеч, коју зададох оној дјевојци. Аида ће јуначки претрпљети свако мучење.

— Дакле, Радамеше, баш умријети желиш?

— Да, за њу умријети!

— А да ли се не бојиш праведне осуде Нума?

— Њихова праведност неће моћи осудити љубав освећену жртвовањем и смрћу!

Амнерида, његовом тврдом одлуком разочарана, осјети у срцу своје опет љубомору, и:

— Несретнице! повиче, нико те избавити неће моћи од страшне судбине, која те очекује!... Смрт ће ти страшна бити; ти зажели, да у љутину обратим чувство, које је било све теби посвећено...; ал ћеш окусити, колико је моћна душевна патња једне жене! Небо, мили Нуми, свједоци мојих суза и мојих уздаха, знаће ме осветити!

Ах, не бојим се срце љуцке; ал' само твоја милост! Кад ће богови, ти рече, да се нама бити милостиви. И смрт иста за мене је нешто узвишено, јер ћу је окусити рад' Аиде; кад она наступи, срце ће моје осјетити немијерну радост, издишући пошљедњи издисај са њеним именом на устима.

Послије тијех ријечи Радамес сједне, обори очи и не проговори више ни ријечи. Аида покуша да га изазове и да га предобије са лијепим, умиљатим и прељубавним ријечима, а сад опет страшним пријетњама. Све бијаше узалудно; и она мораде изаћи из тамнице, парајући јој срце неизмјерни болови.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЈУНАЧКЕ ПЈЕСМЕ.

Војевање Везира Ђуприлића на Бачку.

(Свршетак.)

Кад Турчину књига допанула,
Он од тога главу заносаше,
Па му опет књиге отправљаше,
Па га дневно на мегдану зваше
А он њему ноћно излазаше.
Тако стоја пò године дана,
Дојчић ноћно излази у Турке,
Те сијече око града Турке.
Кад то виђе Омер барјактаре,
Да му Дојчић на мегдану неће,
Учиње се сужњим невољником,
Па отиде на грацку капију,
Па се криви и дневи и ноћи:
„А, за Бога, Дојчић капетане,
Отвори ми на капију врата,
Да улежем у бијела града,
Да напросим хљеба бијелог,
Јер умријех од глади и жеђи!“
Ту се криви за нећељу дана,
Док Србима више досадио,
Па повика Дојчић капетане:
„Чуј те мене, дванајест војвода,
Отвор те му на капију врата!“
Тад му Срби врата отворише,
И по неки новац дароваше.
Омер мину низ уске сокаке,
Те све гледа стазе и бедеме,
Докле дође Дојчиновој кули;
Ал' пред двором, на скале од куле,
Сједи млада Дојчинова љуба,
А њој Омер помоћ натурао,
И заиска кору хљеба сува:
„О, госпођо, Дојчинова љубо,
Да за здравље Дојчића твојега,
Подај мене кору хљеба сува!“

Кад то зачу Дојчинова љуба,
Овако је њему бесједила:
Ај да Бог да и Богородица,
Дојчић своје куће не видио!“
По јој рече Омер барјактаре:
„Што га кунеш, Дојчићева љубо?“
Но му рече Дојчићева љуба:
„А како што, убоги просјаче,
Ево скоро двије године,
Од ко су ми ударили Турци,
Није к мене доша' на дворево,
Види по дневи у пјану механу,
А по ноћи излази у Турке;
Али ево по године дана,
Од кад дође Омер барјактаре,
Њега Омер зове на мегдану,
А он њему на мегдану неће —
Да Бог да му окинуо главу!
Ах да ми је виђети Омера,
Ја бих њега дивно научила,
Како би му окинуо главу.“
Но јој рече Омер барјактаре:
„Би ли по чем познала Омера?“
„Ја бих лако познала Омера:
За рамо му ј' од међеда шапа,
А у коси бич вучије длаке,
А на мишку рука од хајдука
И у руди сабља окована.“
Кад то зачу Омер барјактаре,
Ђелавицу баци у зобницу,
А заврну уз руке рукаве,
И указа три биљега права.
Кад их виђе Дојчићева љуба,
Она тако бесједи Омору:
„О, Омере, жалосна ти мајка,

Немој њему на мегдан изаћи,
 Дојчић има девет амајлија,
 Девет Дојчић носи у перчину,
 Друге девет у гриви дорину,
 Те га сабља посјећи не може,
 Но ти поћи опет у ордију,
 Ја ћу поћи у пјану механу,
 Украст' ћу му девет амајлија!“
 Тад јој Омер тако бесједио:
 „Баш аферим Дојчићева љубо,
 Кад би тако могла учинити,
 Да изгубим Дојчић кадетана,
 Бих т' узео за вјерену љубу!“
 Ал' му опет млада проговара:
 „Хајд' не мисли, Омер барјактаре,
 Па га сјутра зови на мегдану.“
 Омер пође опет на капију,
 Те изађе у своју ордију,
 Но да видиш Дојчинове љубе,
 Ка ошета у пјану механу,
 Код Дојчића, свога господара,
 Али Дојчић у постељи спава.
 Сједе млада код њег у постељу,
 Па му тури у перчину руке,
 Украде му девет амајлија,
 Па Дојчића шаком ударила,
 И оваку ријеч говорила:
 „О, Дојчићу гори од ђевојке —
 Ево има по године дана,
 Од ка' дође Омер барјактаре,
 Па те Омер зове на мегдану,
 Не смијеш му поћи на мегдану.“
 Трену Дојчић када се помами,
 Кад угледа вјереницу љубу,
 Од себе ју шаком ударио.
 Колико ју лако ударио,
 Четири јој зуба саломио.
 Тад закука Дојчинова љуба
 И отиде дома кукајући,
 Оста Дојчић у пјану механу.
 Мало било много не трајало,
 Док ево ти пошта књигоноша,
 Књига зове њега на мегдану.
 Тад је Дојчић на ноге скочио,
 Јер је лако укорит јунака,
 Па отиде на грацку капију,
 Срби њему отворише врата,
 Те изађе у поље зелено,
 Сустрете га Омер барјактаре.
 Ђе се срене два добра јунака,

На остре се сабље дочекаше.
 А кудије Дојчић удараше,
 Онудијен алаца пуцаше,
 А испод ње огањ сијеваше,
 Те сасипа у олук кобили,
 Ал' кудијен Турчин удараше,
 Онудијен долама пуцаше,
 А испод ње црна крв шибаше
 И по литра мяса одпадале
 И Дојчићу вранца крвављаше.
 Кад Дојчићу ране одољеше,
 Он побјеже низ поље зелено,
 Али нешто цикну у облаке,
 Цикну, писну, као змија љута:
 „О, Дојчићу, кукала ти мајка,
 А ну баци у перчину руке,
 Ка ти нема девет амајлија,
 Узети их твоја невјерница,
 Него виђи, е си погинуо;
 Но, Дојчићу, жалосна ти мајка,
 Баци руке у гриву дорину,
 Те потражи девет амајлија,
 Па њих узми у бијелу руку,
 Па њих стави себи у перчину,
 Па на коло поврати дорина.“
 Кад се Дојчић на муке видио,
 Баци руке у гриви дорину,
 Тако вену Бог и срећа даде,
 Одмах згоди двије амајлије,
 Па их себи баци у перчину,
 Па на коло поврати дорина,
 И на сустрет дочека Турчина.
 По другом се сабљом ошинуше;
 Кудијен га Турчин удараше,
 Онудијен огањ сијеваше,
 А кудијен Дојчић удараше,
 Онудијен огањ сијеваше,
 Доклен Дојчић ману по дорату,
 На дофату, по турскоме врату, —
 Одједном му накривио главу,
 Другом ману, док му главу сману;
 Па побјеже на грацку капију.
 На њег' пуче стотину топова,
 Не би ли га љуле преграбило,
 Али њему Бог и срећа даде,
 Те му више ране не зададе,
 Но утече на грацку капију,
 Па отиде у пјану механу,
 Те се вида пуни мјесец дана,
 Па кад мало ране излијечи,

Онда пође међу војводама,
 Па је такву ријеч говорио:
 „О чујте ме дванајест војвода,
 Како сјутра бијел дан осване,
 Да јуначки удримо на Турке,
 Па што Бог да и срећа од Бога.“
 Како рекли тако учињели:
 Теке свану и огрија сунце,
 Од Банка се отворише врата,
 Док излеће Дојчић на дорину,
 А за њим су дванајест војвода,
 А за њима Срби витезови.
 Теке Срби у поље дођоше,
 С Турцима се на гвозђа удрише.
 Сад не пуче топа ђавољега,
 Већ се бију пушкам млатимице:
 Стоји звека сабље и ханџара,
 Стоји вриска младијех момака,
 Стоји јака мртва и рањена:
 Неки вика: стан полако, друже,
 Неки вика: придави ме, друже,
 Дошла ми је у коталац душа,
 Да ми кажеш остаралој мајци,
 Ђе је мене испанула душа.
 Ту све јачи нејачега дави,
 Све нејачи пада на кољена,
 А јачи му скаче на рамена,
 Зрави бречи, а рањени јечи,
 Зрави скаче, а рањени плаче,
 Док љешеви поље притискоше,
 А поље је притиснула тама,
 Све од паре конске и јуначке,
 Но да видиш Дојчић капетана,
 Су његове дванајест војвода —
 Све разгоне и сијеку Турке,
 Ту не знаду уморити руке,
 Особито Дојчић капетане,
 Не зна Дојчић уморити руке
 Док умори под собом дорина,
 Пак се врати Банку на бедему
 Па с' помоли Богу по закону,
 Да му пуне вјетар од планине
 Да рашћера маглу по пољани
 Што молио Бога умолио,
 Вјетар дуну, маглу рашћерао.
 Кад погледа Дојчић по мегдану,
 Ал' Турчина ђавољега нема,
 Но побјегли главом без обзира,

Понајпрви Ђуприлић везире —
 Нека бјежи црн му образ био,
 Да се фали цару на дивану
 Како му је Банак порушио
 И свом цару сбраз освјетлио.
 А ни он им утећ не оћаше,
 Но је рано везир умакао,
 Ал се види страшна касапница,
 По разбоју Ђуприлић везира:
 Све љешеви поље притиснули,
 Ка свезано снопље по баштини,
 Па дозива Дојчић капетане:
 Ај, ћесте ми, моје војеведе!“
 Па се спушти граду низ бедеме,
 Ошета се низ поље зелено,
 Ђе сусрете седам војеведа,
 Ах какви су седам војеведа —
 Крваве им руке до рамена,
 А зелени мачи до балчака,
 Па све Србе на једно скупеше
 И погибшу браћу окупише,
 Што у томе боју погибоше
 И дивно им тјела саранише,
 Остали се у град повратише,
 Вишњем Богу славу подигоше.
 Ето Дојчић на двореве дође,
 Сусрете га љуба невјерница,
 Под Дојчићем дора прифатила,
 Но ју Дојчић ногом ударио,
 Колико ју лако ударио —
 Преврну се неколико пута,
 На повика слуге и дворане:
 „Уфатите моју вјерну љубу,
 Свучите јој ђузсл одијело,
 Обуците воштану кошуљу,
 Западите ј' јаби изгорела,
 Да се друга не би преварила
 И издала свога господара“
 Другу себе љубу добавио,
 Па још боље Банак притврдио
 А велики мејдан задобио
 И јунаштва доста учинио
 И јуначку славу задобио,
 Да Дојчићу име не умира,
 Докле сунце преко неба иде (!)
 Ова пјесма Србу на доспјење,
 Нама, браћо, здравље и весеље
 Од мен' пјесма, а од Бога здравље!...

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

Из *Загарача*.

I.

Вила вилу преко горе звала :
 „О вилце, моја другарице!
 Причекај ме за петнајест дана,
 Докле скупим госпоцке дарове :
 Брату Петру коња и сокола,
 Снахи Ружји питому ружицу,
 Старој мајци од свиле кошуљу.“
 Кад се виле роду примакнуле,
 Притужује пригоркиња вила :
 Брата Петра теке укопали,
 Снаху Ружју теке изнијели,
 Стара мајка теке обољела!...

II.

Гавран граче са драче;
 Питајте га : што вели :
 „Што с' Илија не жени?!“
 Илија се хвали,
 Стану су му дали.
 Гавран граче са драче,
 Стана сједи на плаче;
 Мајка јој је зборила :
 „Мучи Стано, будало!
 Ја бих дала три вола,
 Још придала мркоњу,
 За Илију брकोњу.

III.

„Маро моја, душо моја,
 Не прелази дворе моје!“
 — „Не познајем дворе твоје!“
 — „Лако ти је дворе познат' :
 Пред њима је ладна вода,
 А у воду врбичица,
 На њу сједи грличица
 Грлиле те руке моје
 За бијело грло твоје!..“

Прибиљежио: Једношки.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

(из *Загарача*)

Чешаљ и кутију.

Неки сељак кренуо да ћера вола на пазар, да га продаде, и да купи, што му треба за дома. При кретању, жена га лијепо испрати, и напошљетку, кад се раздвојеше, рече:

„Ама чујеш, т'и! Продај тога вола, и колико ти гођ даде, донијеш ми чешаљ и кутију; без тога ми немој доћ,' е си погинуо вас у бијеле комаде!“

— 'Ођу за Бога!...“ — рече муж, и раздвојише се.

Кад дође на пазар с' волом, дође један трговац, погледа вола и опица, па рече:

„Колико ти, чојеку, ови вџ? — али кратко реци, колико ћеш га дат'?“

Онај само пазаше највише на оно, што му је жена наредила, те ће — пошто се мало размисли — трговцу:

„Ама слушај! Ни мање ни више но: чешаљ и кутију.“

Бруке ради...

Једна невјеста млада издигла у планину, да купи сир и скоруп, па најпрви дан, кад почне сирити и смицати скоруп, окуси најприје мало, а послѣје више, и тако јој сасвим ослача млади сир и кајмак. Тако мало по мало, па много и по много, редовно смицаше скоруп, и купљаше сирац, али, у мјесто, да га меће у кацу, а она га мѣнаше у трбух!

Кад дође јесен, и вријеме, да се едиже дома, и доноси мрс, крену и она, али не као друге планинке, са скорупом и сиром, но без ђавољи залагај, па, жалећи за тим, идући дома поче тужети:

„Ја изидох у планину

сира ради, —

Ни би сира ни скорупа

бруке ради!...“

Сам се казао.

Неки лупеж украо неколика брава, те га доведе тужилац пред судом, да призна и плати, но он је једнако одрицао да није. Најзад му судије рекоше: „Ми ћемо те заклету у цркву!“ и поведоше га; но он се је томе чудило, како је то, јер није никда био у цркву, па не зна, што је то, и како се то заклинѣ у цркву; па ће у путу запитати судију:

„А Бога ти, Смущо, како је то, да се ја закунем, кажи ми сваке ти правде!“ —

— „Лако, — рече судија — тамо су све упоређени свеци, па кад дођеш пред њима, ако си украо, они ће сви гледати тебе у очи, а ако нијеси, а они ће се стиђети од тебе правога, и гледаће у земљу!..“

— „О! — узвикну лупеж весело — таман ми је то мило; они ће право казати, да ја нијесам!..“

Он мишљаше, да ће свеци збиља казати, за љубав његову, да он није крао, но, кад дођоше у цркву, он погледа у иконе, које су поређане пред њим — виђе, што никад прије није гледао, — сви свеци упрли поглед право у њега, а он се разљути на њих, што га проказаше, те ће пут икона срдито:

„А што гледате на мене, као да сам чојка убио; ја ако сам крао, драго ми је било, — и платити ћу! Нека га нека! Валај вас више никад моје очи не гледале...!“

Приближењао: Ђорђијан.

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

Хиљаду пећара леб мијеси, виши леб но сви пећари (пчеле и сат).
Пошле бабе к небу, понијеле торбице, у торбице проскурице (махуне од фадоле).

Свако момче носи по пиштољче (клас и стабло).

Жуте главе по језеру пливају (главице зеља у бачву).

Сви краљићи опасани, сам цар распасан (стог жита).

Пуна глава очи (кртола).

Нашљедници црвени, а краљ зелен (дрењина и стабло).

Мотовило вило, по гори се вило, кући долазило, соли не лизало (челе).

Тук ћуче у лугу, да није ћука у лугу, сви људи залуду (млин).

Једно име и у гору и у воду (клијен).

Срце има, али не куца (дрво).

Зими у рогу, љети у обојку (лист).

Што о клину висит не може (хлад).

Што на очи дише (фуруна).

Из малога неба снијег пада (решето и брашно).

Пун чабар брусова (сир).

Обриван галија по слами се ваља (јаје).

Из планине ницало, чак у море тичало (ријека).

Пуна мјешина жутијех дуката (паприка)

Приближежио В. Ј.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

СРПСКЕ НАРОДНЕ ИЗРЕКЕ И РАЗНЕ РИЈЕЧИ.

1. Примјене.

Бијел а, о — 1. Као пињата. 2. Као сунце.

Бистар — Као стакло. (Тако у Вука за: *ведар*.)

Блејати — Као махнит.

Бојати се. 1. Као миш мачке. 2. Као врага.

Бранити се (чим) — Као јарац роговима.

Видјети — Као да му је пршут пред очима.

Вриједан, а, о — Као добар ђак.

Вртољити се — Као да му је црв под кожом.

Горјети — Као слама.

Дебео, — ла, о. 1. Као напуван. 2. Као јазавац. 3. Као да су га челе испецале. 4. Као наливен.

Добар, а, о, 1. Као зла година. 2. Као крух.

Докопати се — види *држати се*.

Доликовати 1. Као магарцу поткове. 2. Као циганину бијела кошуља.

Држати се — Као пијан плота.

Жедан, — дан, о — Као пас.

Жуш, — а, о 1. Као сичијав. 2. Као жукови (од жукове) цвијет.

Загледати се — Као дијете у свијећу.

Задржати се — Ка кап на листу.

Зажелети се — Као прозебо сунца. Тако у Вука и Капетановића за *одчекати* и *изгледати*, па опет у Кап. за *чекати* и *желети*.

Замислиши се — Као да му се брод сломио. Неки мјесто сломио употребљавају, „изгубио.“

Заруши се — 1. Као миш у тикву (— од страха.)

Застићеш се — Исп. *стићеш се*.

Засукаши (бркове.) Као да ће их кроз иглу провлачити.

Закрвениши се — Као рак.

Звијерати — 1. Као мачка, 2. Као бијесно псето.

Зујати — Као пчеле.

(Наставиће се.)

А Ф О Р И З М И В О Ј Н И Ч К И

Не треба у војни чинити оно, што непријатељ хоће, просто из узрока, што он баш то жели (Наполеон)

Ни најсавршеније оружје само не може да ради, но тражи, да се њим умије вјешто руководити, и умјесно употријебити. (Наполеон.)

Отпорна снага тврђава мање зависи од дубине ровова и јачине бедема, а више од срца и духа њиних браниоца. (Монлук.)

Није најбољи онај полужај, који је неприступан, него који најбоље задржава противника и који му грози. (Пексанс.)

Када би војна вјештина била таква, да се не мора ништа ризиковати, онда би били славе достојни и обични војници. (Наполеон.)

Има минута, када треба — само да се добије победа, жртвовати све, па не страшити се, т. ј. када треба све на коцку ставити. (Наполеон)

Храброст и вјештина једна другу не искључују, но допуњују. (Ђурић.)

Полет и одушевљење у рату не трпе *прекид*, и тога придржавати се ваља у гонењу. (Ђурић.)

Докле год у рату остаје још што да се уради, све дотле још ништа урађено није. (Фридрих.)

Прикупио Ђорђе М. Драговић, под-официр.

В А Љ А С Е . . .

(Из народног вјеровања у Загарачу.)

Ваља се: Метнути живи угљен у воду, па, ако не потоне, такођер у гору погубљени брави здраво су, ако ли пак углијев потоне у воду, предсказује брављу погибију.

” ” Да чобан преврне плочу лијевом ногом, али не говорећи ништа, кад му брави зађу иза туђих огњева, да не запрагну — изгубе млијеко.

- ” ” Засукати ђетету прамен косе или га мало омрчити на лицу, да га ко не урече, или да га вјештица не попије очима.
- ” ” Метнути мушком телету талџигу око врата, чим се отели, па ће бити добар вџ — орач.
- ” ” Обнијети капу три пута околу болеснога брава, — разумије се ђутећи, па му неће бити ништа — оздравити ће.
- ” ” Метнути руку или ма што на трпезу, докле се не постави јело, да не стоји празна, јер се не ваља.
- ” ” Очупати мало вуне од брава, који се ћера на пазар, да им се не истражи сјеме — да не угину.
- ” ” Метнути срп под главом, да се рђаво не снијева.
- ” ” Поклопити болесно пиле под решето, па ће оздравити одма.
- ” ” Да невјеста — млада, кад се доведе и ступи први пут на домаћи праг, проспе свуда унаоколо прага сваке врсте сјеме на и воћа из решета, а ово да пребаци преко куће, — да се с њом уведе напредак у сјемени и срећа у кући.

Дукаћински.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

К њ и ж е в н е б и љ е ш к е.

CRNE GORE ĐURĐE

SRBOLJEVIĆ

Књига о љубави. Један од најбољих млађих пјесника српских, Милорад Митровић, издао је књигу својих балада и романа под горњим натписом. Пјесме ове, веома су лијепе; довољне, да своје пјеснику осигурају видно мјесто на српскоме парнасу. Неко рече, да их се Хајне не би постидио! Ми то потврђујемо и желимо им што бољу прођу, како би осокољени пјесник чиме прије издао и обећане *Басне и ситније лирске пјесме*.

Арнаутске слике од И. Вукићевића, изашле су из штампе у чувеној Кисићевој „Малој библиотеци.“ Покојни Вукићевић био је познат као један од најбољих српских приповиједача, који се након покојнога Лазаревића јавише. Ове „слике“ то најбоље доказују. Оне су — изврсне. Има их три на броју, али бисмо запали у велику незгоду, кад би морали гласати: која је од које љепша. Све заједно одају писца као ванредна мајстора у причању и описивању; као мајстора, какав се у нас не јавља често. Пред „сликама“ је опширнији предговор, што свакако служи на част „Малој библиотеци,“ јер, по томе судећи, она хоће да буде нешто више, него што су биле многе првашње наше „библиотеке.“

По разним крајевима, слике с пута, од Милана Савића. — Књига ова веома је сухопарна, па чак и досадна.

Национални репертоар Кр. Српског народног позоришта зове се из „Нове Искре“ посебно оштампана студија ваљаног књижевника, Павла

Поповића. (из Биограда.) Писац студије, са правом, тражи од позоришне управе, да позоришној публици износи што више оригиналних српских комада, — наравно побраних, — од млађих и старијих писаца. Мисао је врло похвална и достојна, да се о њој мало више размисли. Препоручујемо књигу пажњи читалаца.

Издаје стан под кирију, шаљива игра Свет. Ђоровића, преведена је на турски језик. Ово је први српски комад на турском језику.

Pjesme Kusme Novića. У Хрватској (!!!) У дионичкој тискарни у Мостару штампана је књига пјесама под горњим натписом. Признајемо, да има неколико пјесама доста лијепих, али велика већина нијесу ништа друго, него празни стихови. Оваки пјесник са својом збирком не смије хитати.

Život. Неколико млађих књижевника хрватских покренуше часопис *Život*, од кога изађоше 2 броја са одабраном садржином. „*Vrhbosna*„ и још неки листови страшно се окомише на њега, али, сва је прилика, да му ништа наудит не могу. Са оваким часописом Хрвати се могу само поносити!

Упуства Војничком старешинству за васпитање војске у војеном духу и дисциплини — Саставио командир Мишар Маршиновић. Цетиње, К. Ц. државна штампарија 1900 г.

Писац је ове књиге узео на себе веома благодаран труд: да, по мјери своје снаге, прибере и изложи главна васпитна војничка начела у погледу војеног духа и дисциплине, из чега избија начин опхођења старешине према свом потчињеном.

Остављајући сву тежину напретка ратне среће, сав морални војнички ослонац на војном духу и дисциплини — писац и о једном и другом одвојено говори, прави разлику између војног и ратничког духа, поткрепљује то примјерима славних војничких капацитета, па подробно говори о дисциплини, зауставивши се на питање: коме спада у дужност васпитање војске и налази, да је „за ово позван цео државни организам: законодавство, црква, школа, штампа, друштво, војска — цео народ.“

У начелима војничког васпитања писац препоручује подржавање народних урођених особина, обичаја и навика, примјењујући за наше прилике значајне ријечи опробаног вјештог ратника — војника и вође — Књаза Господара, упућене спремним официрима и наставницима: „*Оставите ми мога Црногорца у оном своје духу урођеноме, који је нераздвојен од свог горског значаја, јер би га све друго побркало и помело у оном позиву, за који је Богом и срцивом мој драги горштак намијењен*“ — Даље писац продужује ријеч о свима понаособ врлинама, што их собом обухвата војни дух, овдје спада: дисциплина, храброст, патриотизам, вјерност према свом Господару, дружељубље, карактерност, постојанство, искрена оданост старешинама и служби, трпељивост и т. д. Стрелаци на правила васпитања војске у дисциплини и начине, којима ће старешина очувати бисину авторитета и достићи жељену цијељ дужности.

Ма да ова врста књижевног производа излази из области наше специјалности, али ми, лако и с пријатношћу читајући је — сретамо се с правилима опште педагогике и методике, примјењивих настави и васпитању уопште. Књига је скроз прожета дидактичко моралним елементом, обвијеним плаштом једног и здравог војеног духа и дисциплине, а поткријепљена је примјерима из ратног и практичког, обичног живота, те корисна не само

за војника, него и за сваког члана: породице, друштва и државе ради навикавања у раду, реду и поредку, праву и дужности.

Кад се свему овоме дода, да је ово први покушај научног рада из области ратне спреме код нас, командир Мартиновић заслужио је потпуно признање за овако опште-користан труд, који нам је добро дошао, и тим је свестрано оправдао скромну претензију, коју, као награду, прима: „ако овај мој труд буде што год користан и поучљив за црногорско старешинство, којему је и намијењен.“ — Читаоц ће мјестимице срести утицај италијанског духа у језику и многих грешака ортографије и интерпункције, што се објашњава дугогодишњим пишчевим школовањем у Италији.

О Д Г О В О Р И У Р Е Д Н И Ш Т В А.

Госп. *д-р Ј. К.* — *Париз.* — Примили смо уредно. Хвала на пошљици. Жељети је што скорије доћи до цјелине, коју ћемо, по вашем обећању, очекивати. — Au revoir!

Госп. *С. Д.* — *Љ.* Наслов вашег чланка издаје вас, да сте загазили у туђе поље. Грета Вас је осуђивати, јер су вам благодарне намјере, али шта ћете, кад је то посао стручњака, који се, истина, тим не бавс. Шаљите нам што год из народног живота, а не љутите се, него радите. То Вам је савјет бившег учитеља, који Вам жели срећу и успјех.

Госп. *Ђева Лицић.* — *Госпић.* Пјесма: „С. С.“ лијепа Вам је и ганутна. Донијећемо је у наредном броју, јер нам касно стиже. Пуштите дизгине Пегазу, када Вам је Бог и природа духа дала. Лучу ћемо Вам редовно слати. Српско Вам поздравље испод Ловћена.

Госп. *Ђ. М. Д. Пдц. у Ј.* При избору народних пословица боље припазите, јер већину сретамо у Вука, читамо у уџбеницима срп. језика осн. школа, а неке смо већ у Лучи донијели. Тако је исто и са женским пјесмицама, које ћете наћи у Лири и Лучи с малом измјеном. Афоризме ћемо Вам штампати само оне, који своје творце имају. Допуните се, јер без потписа дотичног сваки изостављамо. — Немамо времена за озбиљно контролисање, јер нам уредништво није специјалан рад. У сваком случају хвала вам на лијепом подхвату и да сте нам здраво и весело.

Госп. *В. Г. ушш.* — *О. Р.* Прича давно негдје штампата. На врелу сте народног живота. Проучавајте га — лако ћете доћи до изборног материјала. Здраво!

Госп. *Ђ. Ф. у Т.* — Кад сте чули, како пишете, да је „Луча“ добар лист, могли сте се повјерити томе гласу и уложити незнатну цијену за претплату, без да Вам га предходно шаљемо на преглед. Не замјерите, али то би било, што но се рече „преко јего.“ — Да сте здраво!

Госп. *П. М. ушш. у З.* — Примили смо Ваш пријевод са руског и у своје вријеме штампаћемо. Лист ћемо Вам свакако слати. Преводите што више; богатите се слашћу језика Великог Сјеверног народа. — Будьте здорови!